EESTI PÄEVALEHT

ESTNISKA DAGBLADET

Laupäeval, 21. sept. 1974
Nr. 74 (3962) 16. aastakäik

Appihüüd eestlaselt:
Teatage maailmale mis toimub N. Liidu VANGLATES

Seitse aastat tagasi tutvus Moskvas põllumajandusnäitusel seal turistina viibiv hollandi koolijuhtaja oma abikaasaga meeldiva eesti noormehega, kes pidust kõneles inglise keelt. Hiljem saabus temalt Hollandisse mõningaid tervituskaarte, siis aga saabus 1972 alarmeeriv teade: "Küsimuses on mu vabadus". Ja siis saabus vaikus, mis kestis kuus aastat. Nüüd ühel päeval aga saabus äkki noormehelt uus kiri — mõned ingliskeelsed laused, kus vabandatakse, et kiri on eesti keeles. See osutus masendavaks kirjelduseks praegustest N. Liidu vangla- ja haiglaoludest.

Hollandi paar, kes eesti keelt ei osanud, palus politseivõimult abi kirjale tõlkijate leidmiseks. Nii vahendati neile Hollandi Eesti Seltsi esimees Vilma Belinfante tõlkijana.

— Hollandalsed olid ülimalt vapustatud, nad ei uskunud, et midagi sellist on tänapäeval võimalik. Arutasime kirja tundide viisi, pisarad kurgus, ütleb pr. Belinfante. Kuidas on võimalik, et tänapäeval üks karistus peab murdma noore ja terve inimese selliselt, et temast jääb järele nii psühhiline kui füüsiline vrakk. . .

Kiri annab pildi, kuidas näeb välja nõukogude nn. õiguse kulissidetagune, kus valitseb tohutu korruptsioon, halastamatus ja sadism, mis meenutab Stalini aega. See tabab nii terveid kui haigeid vange.

— Avaldage tõde lääne ajakirjanduses, informeerige Rahvusvahelist Punast Risti. . . võibolla siis, lugedes teie ajakirjandust saavad ka meie riigijuhid teada seda, mis neil riigis tõeliselt toimub, kirjutab haige vang.

Kas aga on võimalik, et Kreml ei tea, mis toimub tema vangide impeeriumis, millest jutustas alles äsja oma "Gulag arhipelaagis" Solzhenitsön?

Kiri on veel üheks appihüüdeks maailmale, kes on visa oma kõrva ida suunas seadma. Kiri on täies ulatuses ära toodud meie tänases lehes.

Kommünikee BALTI esindajailt

WASHINGTON (EPL) — Eesti Vabariigi esindaja Ernst Jaakson viibis 10. septembril Washingtonis, kus tal välisministeeriumis oli ametialaline kohtamine uue Balti laudkonna juhataja William Shepardiga. Samal päeval toimus ka kolme BAlti riigi esindaja järjekordne koosolek jooksvate küsimuste lahendamiseks, mh. otsustati esineda protestinootidega Uus-Meremaa valitsuse ees kinnituse saamisel, et ka see valitsus on tunnustanud Balti riikide annekteerimist N. Liidu poolt.

Eesti Vabariigi esindaja noot esitati juba järgmisel päeval Uus-Meremaa suursaadikule Washingtonis samal viisil kui varem see toimus Austraalia suursaadikule.

Balti esindajad avaldasid ühenduses Balti Liidu neljakümnenda aastapäevaga kommünikee, mis kõlab järgmiselt:

Järg lk 11

Eesti arhitekt Kanada ehituse SKANDAALIS

TORONTO (ME) — Torontos on ajakirjanduse tähelepanu juba mõnda aega juhitud ebakorrapärasustele ühiskonna toetusel ehitatud üliõpilaste ühiselumajadega, nende hulgas ka eestlaste Tartu-kolledzhi osa ruume üüriti välja sümboolse 1 dollari eest aastas, kusjuures samad ruumid edasiüürijale toovad 22.535 dollarilise sissetuleku aastas. Süüdistused ehitusskandaalis on sihitud arhitektide Elmar Tampõllu ja John Malcolm Wellsi vastu, kelle tegevust uurib Toronto Arhitektide Ühingu vastav komisjon. Arh. Tampõld on eesti ajakirjanduses deklareerinud, et tema ei ole milleski süüdi.

Tartu kolledzhi majandusjuht Ervin Mägi on seletanud kanada ajalehele, et ta on häiritud, et kolledzhile ei laeku tulusid alumisest korrusest mis on üü-

Järg lk 11

Rooma-aegsed mündid

EEstis on tehtud erakordselt huvitav vanade müntide leid — esmakordselt on avastatud suurem kogus kreeka ja rooma rahasid, millised on pärit Rooma keiser Marcus Aureliuse ajast.

Kokku on leius 1300 münti, milliste sattumine Eestisse on müsteerium. Marcus Aurelius oli Rooma keiser aastatel 161-180 pärast Kristuse sündi. Maadevallutajana alistas ta muide a. 163 kogu Armeenia.

Otsis abi sakslaste juures

MOSKVA (EPL) — Möödunud esmaspäevast saadik viibib Lääne-Saksa Moskva-saatkonnas üks 51-aastane saksa päritoluga mees Eestist, kes on korduvalt taotlenud endale ja parekonnale väljasõiduluba Saksamaale, kuid alati saanud eitava vastuse. Mees palub saksa saatkonna abi väljapääsemisel.

Noored orienteerumisrajal

Gnesta orienteerumisklubi Klemmingen instruktor andmas poistegrupile juhiseid Veskijärve kaunis sügislooduses.

Vabaõhuühing Veskijärve korraldas möödunud nädalavahetusel huvitõllase noortetegevuse orienteerumiskursuse näol, mida juhtis Lembit Klemmer.

Kuna Veskijärve asub Gnesta orienteerumisklubi Klemmingeni tegevusplirkonnas, siis oli sealt poolt pakutud lahket abi instruktori ja kaardimaterjali näol.

Kogunes rohkesti noori, nii poisse kui tüdrukuid, kes instruktorite juhtimisel stivenesid maastikul kaardi ja kompassi abil liikumise saladustesse.

Käesoleval nädalavaheutsel toimub järelüritusena Gnestas juba populaarse võistlusüritusena nn. punktijaht. Eesti noorte huvi orienteerumise vastu on kasvamas. Lähemalt lk. 6 ja 7.

EPL Laupäeval, 21. sept. 1974

Päevakorral

Eestlaste kodumaalt pögenemise kolmekümnendat aastapäeva "tähistasid" teatavasti kaks demokraatlikku maad — Austraalia ja tema naaber Uus-Meremaa de jure tunnustuse andmisega nende kodumaa ikestusele. Kuigi teade on ebameeldiv, siis tuleb ometi erakordse rahulolekuga konstateerida, et Balti probleem ei ole viimase 35 aasta jooksul kadunud maailmaprobleemide hulgast (peame ju siin arvestama 1939-ndast aastast peale, mil Ribbentrop-Molotovi pakti otsuse tulemusena N. Liit ultimatiivselt pealesunnitud lepingutega töi oma väed Eesti pinnale).

Kui ka teisel pool maakera paiknevad kaks maad nüüd Baltikumi rahvad reetsid olupoliitilistel kaalutlustel, siis ometi ei näe Moskva veel kuidagiviisi käealatuses seisvat üldist rahvusvahelist tunnustust kolme Balti riigi äraneelamisele, kes enne söda olid täisõiguslikud Rahvasteliidu liikmed. 35 riiki aktsepteerivad ikka veel Eesti Vabariigi diplomaatlikke esindajaid ja teised maad leiavad, et Eesti, Läti ja Leedu annekteerimine on toimunud absoluutselt rahvusvaheliste õigust rikkudes (mida ka Austraalia ja Uus-Meremaa oma seletusis siiski möönvad), kuigi nad n.ü. sündinud fakti ees seisavad.

Kunagi varem ei ole ükski vallutatud riik suutnud juriidiliselt edasi eksisteerida teiste riikide juures tervelt kolm ja pool aastakümmet, vaatamata faktilistele olukordadele.

Kui lähemalt vaadata, siis ei ole ükski Nato-maa senini aktsepteerinud N. Liidu väidet, et Balti rahvad on "vabatahtlikult avaldanud soovi" temaga liitumiseks. Kõigil lääneriikidel on ju teada, et tegemist on häbematu valega ning et tõsiasjaks jääb, et eestlased, lätlased ja leedulased eelkõige kujunesid natsismi ohvriteks, kuna just nemad küüniliselt neid rahvaid peenrahana kasutasid Staliniga kokkuleppe saavutamisel. Natsid olid need, kes andsid kommunistlikule Venemaale vabad käed Baltimaade ikestamiseks.

On huvitav selle juures vaadata selle ikestuse esimesi tunnustajaid: ühelt poolt natsistlik Saksamaa, teiselt poolt nii Saksamaale kui N. Liidule sel hetkel silmi tegev Rootsi ja rahulepingule sunnitud Soome. 1941 aasta teises Saksa-Vene piiride lepingus on tookordne legaalne saksa valitsus Ribbentropi allkirjaga annektsioonid aktsepteerinud, milline legaalsus aga lonkab tugevasti selle töttu, et Hitleri-Saksamaa kunagi ei ratifitseerinud piirilepingut N. Liiduga sötta minemise töttu.

Paistab, et Hitler ise kokkulepet võttis ajavöitmisena, et siis asjad hiljem omal viisil söjalise võidu ja "Lebensraumi" poliitikaga koraldada — omapoolseks ikestuseks. Hitler oli 1939, mil Moskvas kauplesid ka lääneliitlased (prantslased ja inglased), sunnitud viimaseid "üle pakkuma", et venelased temaga ja mitte liitlastega ei sölmiks koostöölepingut. Venelased seadsid ka viimastele tingimuseks "vabad käed" Baltikumis ja küsimuses on kui kaugele need olid valmis järele andma — paistab, et ainult möisteni "möjupiirkond", kunagi mitte aga annekteerimiseni. Seda lubas kiirelt oma kavad olukorrale kohaldanud Hitler.

Kahe imperialistliku suurriigi vahel oli Balti riikidel võimalik elada eeskätt nende suurriikide vastastikuse möju töttu, lääneliitlased, kellele Baltikumis sageli kiputi lootma, olid oma interventsioonipoliitika kommunistliku Venemaa suhtes ammu kustutanud ja see leidis veel kinnitust ka pärast Teist maailmasöda, kus jäädi pealtvaatajaks, kui Stalin kavalusega ja vägivallaga pool Euroopat oma kätte haaras.

Hitleri-Saksamaa poolt antud vabad käed Stalinile töid seega automaatselt kaasa pisikeste puhverriikide vabaduse hävitamise. Paroodiline kõige selle juures oli, et N. Liit valis vallutamiseks just mittekallaletungipaktide pealesundimise, milliste möte ju pidanuks olema Balti riikide vabaduse kaitsmine.

Mis ka Moskva ja ta Balti satraabid praegu könelevad, siis ometi seisnes töde Molotovi 30. juuni 1940 tehtud avalduses Leedu välisministrile: "Kui juba tsaarid Ivan Hirmsast peale Balti mere äärde pääsemist püüdlesid, siis ei olnud see nende võimuahnuse, vaid Vene riigi ja rahva vajaduste pärast".

Kõige suurem tugi Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse juriidilisele edasikestmisele on olnud USA, millise riigi valitsus kuni siiani on keeldunud N. Liidu annektsioone tunnustamast ja tunnustab samal ajal Balti vabariikide legaalseid saatkondi ja diplomaatilisi esindajaid.

Et sellel poliitikal on tausta, kinnitasid 21. juuni 1965 kongressi esindajatekoja ja aasta hiljem senati üksmeelsed otsused, milles valitsust soovitati Balti küsimuses kindlat positsiooni pidada ja küsimus UNO ette viia. Taktikalistel põhjustel ei ole seda viimast sündinud siiani.

Prantsusmaa hoiak väljendus riigikohtu 10. jaanuarli 1951 tehtud otsuses, kus konstateeriti, et Prantsusmaa ei tunne ühtki rahvusvahelist dokumenti, millega Balti riikide iseseisvus oleks likvideeritud.

Inglismaa ei ole küll otseselt annektsiooni vastu protesteerinud nagu USA (seda tegi 23. juunil 1940 USA välisministri abi Sumner Welles ja 13. oktoobril 1940 nöudis president Roosevelt Balti riikide vabaduse taastamist), kuid ta ei ole takistanud Balti iseseisvate riikide saatkondade edasitegutsemist Londonis.

Commonwealthi kuuluv Kanada on annektsiooni mittetunnustamist mitmel korral alles hiljuti hinnitanud välisminister Sharpi ja peaminister Trudeau suu läbi. Ja kui Ribbentropi nimi küll seisis de jure tunnustust andval, ent ratifitseerimata jäänud piirilepingul venelastega, siis praeguse Lääneseaksa liiduvabariigi välisminister Moskva-Bonni paktide sölmimisel Walter Scheel seletas 9. oktoobril 1970, et liiduvalitsus ei ole mingil viisil annud venelastele tunnusust Baltikumi annekteerimisele. Sölmitud Saksa-N.Liidu leping ei ole siin midagi muutnud.

Nagu öeldud: Eesti, Läti ja Leedu küsimus on jäänud päevakorrale. Ja riikide juriidilises hoiakus on siin jatkuvalt oluline tähendus: Balti rahvastele on jäänud nende õigus vabadusele, mida teised rahvad tunnustavad.

KLA

EESTI PÄEVALEHT
Estniska Dagbladet
Peatoimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.)
Arvi Moor

Toimetus ja talitus:
EESTI MAJAS Stockholmis:
Wallingatan 32, 1 tr.
Postiaadress: Box 667
101 29 Stockholm 1
Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstunas Jüri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 15 67 70-0
Kuulutusarvete postgiro 60 59 00-0,
Eesti Päevaleht Förlags AB,
Stockholm

Tellimishinnad:
Aasta ..... kr. 170:—
Termin (4 kuud) ..... kr. 62:—
Kuu ..... kr. 17:—

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT FÖRLAGS AB
Trükkija: Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB Eskilstuna 1974

Eesti täienduskool ja gümnaasium käiku

Esimene kokkutulek Eesti Täienduskooli ja Eesti Gümnaasiumi Stockholmis õpilastele toimus E. Maja Noorteruumis laupäeval 14. septembril kell 13.00. Uusi õpilasi Täienduskooli oli kuus, kes kõik kevadel lõpetasid Eesti Algkooli. Vanemast, kogu mööda-nud õppeaastal käinud grupist, oli kohal kolm õpilast.

Hilise kellaaja töttu ei saanud teised tulla, kuna laupäeviti on noortel mitmeid harrastusi, nagu skautlus, tennis, muusika, jm. Õppetöö algab aga endistes E. gümnaasiumi Tulegatan 20, ruumides, kuni leitakse uued lahendamad klassiruumid. Noori tervitas kursuste üldjuhtaja rektor Joh. UNgerson. Õpetajatest olid kohal fil.lic. Paul Laan ja fil.mag. Karin Saarsen-Karlstedt. Mag. Helmi Eller oli veel Hispaaanias puhkusel.

On võimalik, et Täienduskooli õpilased jagatakse kolme erigruppi, kui õppetöö juba alanud ja kõik noored on koos. Algajate grupis on Jaan Anderson, Jaak Arendi, Urvi Aamisepp, Katrin Meerits, Milvi Metsik ja Pia Väin. Et nende algkoolist saadud emakeelsed teadmised head olid, seda näitas selgesti Paul Laane poolt neile kohapeal korraldatud eriline test. Sellest uli ära parandada leiduvad vead kokku 18-nes lauses.

Mõned sönad olid kirjutatud rootsipärase hääldamise järgi, nagu sönad "laijali", "hoijule". Õpilased said parandamisega hästi toime ja naersid naljakate vigade üle.

Korraline Täienduskooli õppetöö algab eesti keele ja kirjanduse tundidega laupäeval 21. septembril, kell 10 hommikul, Tulegatan 20, 1 tr. Gruppide juhatajateks on esialgu Helmi Eller (algajad) ja Karin Saarsen-Karsltedt (edasijõudnud). (EPL/Ka)

Signe Pinna oli USA-s

Kümnespäevaselt lennureisilt New Yorki saabus Stockholmi tagasi näitlejatar Signe Pinna-Jürgenthal. Ta peatus oma venna Paul Pinna jr. perekonnas Fairlawnis, New Yorgi lähedal. New Yorgi Eesti Naisklubi korraldas ettekande öhtu Eesti Majas, kuhu vaatamata hilisele etteteatamisele oli ilmunud väga suur publik. Signe Pinna pidas loengu oma vanematest, mis oli eriti aktuaalne läheneva Paul Pinna 90.s. juubeli töttu.

"Voice of America" reporter ja näitlejatar Kadi Taniloo tegi näitlejatarist ja Pinna-stuudio juhatajast kaks intervjuud raadiosaadeteks kodumaale, millest üks on ta isa juubeli puhuks.

Keeleteadlane ja publitsist Mall Jürma tegi jutuajamise "Vaba Eesti Sönale". Signe Pinnal jatkus ka aega teatrite külastamiseks. Viiendal avanüül kohtus ta ootamatult ka endise USA presidendi lese Jacqueline Kennedy-Onassisega.

SIGNE PINNA

Viimane oli teda teraselt silmitsenud, kuna Signe vana hea Euroopa kombe kohaselt kandis kübarat, mis New Yorgi tänavail on harulduseks. Kohtumine sealsete kaasmaalastega oli suureks tiivustuseks edaspidiseks teatritegevuseks oma stuudioga Rootsis. (EPL/Ka)

• Huumor

"Vaata seda meest, see on lihtsalt majanduslik geenius!"

"Mis ta siis ära tegi?"

"Viie aasta eest alustas ta peaagu ilma pennita ja nüüd on tal juba viis miljonit völgu!"

SILT JA SEALT

Kai Vilres New Yorgist viibis külaskäigul Rootsis.

Karl Pärl, New Yorgi suurpanga Marine Midland asepresident ja end. välisteenistuse ametnik, lendas panga ülesandel Ladina-Ameerika riikidesse. Kaasa söitis poeg Jaak, kes on ülikooli õppejõud keelte alal.

Jaan Hindrikson, end. Tartu veoäri pidaja ja söjamees viimases söjas, tähistas Sao Paulos Brasiilias oma 6/-ndat sünnipäeva. Brasiilias on ta loonud oma autopranadustöökoja, mis asub Sao Paulo naaberlinnas Assascos.

Lia ja Gunnar Johanssonil sündis teise lapsena ütar Åsa-Katrin.

Monica (n-na Luther) ja Jüri Avikule sündis Huddinges kolmanda lapsena tütar.

KIRIKLIKKE teateid

EEL KIRIK

STOCKHOLM: Peapiiskoplik kog. peajumalat. 22/9 kl. 14 Jakobis, kog. öp., orelil H. Kilsk, laulur.

GÄVLE: Toomase kirikus kodumaalt lahkumise 30. aastap. tähist. jumalat. 28/9 kl. 16, öp. Takkel, armulaud. Järgneb kohvilaud, informatsioon, valguspildid praegusest Tallinnast.

GÖTEBORG: Gbg L.-Rootsi kog. Kristiines 22/9 kl. 14 ökumeen, jumalat. kodumaalt lahkumise 30. aastap. mälest. koos ortodoksidega ja vabakogudusiga. Öp. Kool, praost Raag, V. Kubja, A. Milder. Meeskoor E. Tarjuse ja naiskoor H. Truusi juhat. Orelil PG Strömberg, laululehed.

HALMSTAD: Olaus Petris 21/9 kl. 14 kodumaalt lahkumise 30. aastap. jumalat., öp. Kool, orelil B. Ström, laululehed.

JÖNKÖPING: Kristiines paguluse 30. aastap. jumalat. 28/9 kl. 15, öp. Laantee, orelil A. Randes, laululehed.

KOPENHAAGEN: Hans Tauseni kirikus paguluse 30. aastap. jumalat. 29/9 kl. 13, öp. Laantee, orelil E. Pöhl, laululehed.

LANDSKRONA: St. Johannese kirikus paguluse 30. aastap. jumalat. 29/9 kl. 17, öp. Laantee, orelil E. Pöhl, laululehed. Pärast jumalat. kohvilaud samas majas.

EESTI AP. ÖIG. KIRIK

STOCKHOLM: Püha Nikolai Peakirik, 22/9 kl. 11 liturgia, ülempr. Nael.

SOOME ORTODOKSKIRIK

ESKILSTUNA: St. Anna ortodokskabelis, Haleniig. 1 öhtuteen. 28/9 kl. 17 soome keeles. Teisipäeva- ja öpperingi töö algus. 29/9 kl. 10 liturgia samas, ülempr. Juhkam. Rootsi ja soome keeles.

VABAKIRIKUD

STOCKHOLM: Ansgarii, Kungsholmsg. 23 jumalat. 22/9 kl. 16, Issanda surma mälest.

STOCKHOLM: Eesti Nelipühi Kirik, Bråvallag. 11, pühapäevakool 22/9 kl. 10, kl. 11 muusika- ja laulujumalat., kodumaalt lahkumise 30. aastap. mälestus. Alice ja Charles Kipper Torontost, koor ja kvartett. 24/9 kl. 19 palve- ja piiblit.

STOCKHOLM: Norrmalmi Bapt.-Kirik, Norrtullsg. 37, jumalat. 22/9 kl. 14, laulavad Robert ja Elin Rebane, jutl. Albert Vaim.

ALINGSAS: Betel, Nygat. 19 jumalat. 22/9 kl. 15, H. Ahlberg ja V. Lilleste.

ESKILSTUNA: KFUM, Kriebsensg. 13, vaimulik muusika ja lauluöhtu 22/9 kl. 16, Alice ja Charles Kipper Torontost, Lauri kvartett.

GÖTEBORG: Smyrna, Parkg. 1 piibli- ja palvet. 21/9 kl. 18.30, S. Niiholm, 22/9 kl. 14 Kristiine kirikus ökumeenliine jumalat. Nädala sees: Hisingenil Ibsensg. 4 kolmap. kl. 18 ja Jonseredis neljap. Kyrkog. 3 D kl. 18 piibli- ja palvet. 29/9 kl. 15 Iisraeli-öhtu.

GÖTEBORG: Linnea-Kirik, 22/9 jumalat.ei ole. Parkg. 11 KFUM piibli- ja palvet. 25/9 kl. 13 ja 28/9 kl. 15.

NORRKÖPING: Salem, Bredg. 15, vaimulik muusika ja lauluöhtu 21/9 kl. 18, Charles Kipper Torontost, Lauri kvartett.

NORRKÖPING: Tabernaakel, Kungsg. 26, jumalat. 22/9 kl. 13, E. Medrijt.

UPPSALA: Bapt.-Kirik Korskyrkan, St. Persgatan 26 jumalat. 21/9 kl. 15.30, A. Vaim ja O. Loogna, solistid Dr. Robert ja Elin Rebane.

Tellin käesolevaga teose "Eesti Rootsis" eestikeelse/ rootsikeelse (soovitav alla kriipsutadal) väljaande.
Tasun ettetellimisel kr. 47:— / kr. 119:40 pgirosse 43 37 71-3

Eesti Kirjanike Kooperatiiv, Fack 1, 220 03 Lund 3

Perekonna- ja eesnimi. .....

Aadress. .....

Vanu taluhooneid tahetakse kodumaal alal hoida kuigi nn. talu-suvilatena

Kui nõukogude võimud Eestis 1949 märtsis teostasid suurküüditamise, mil kümned tuhanded inimesed viidi Eiberisse, jäid muuhulgas ka tuhanded talumajad tühjaks. Paiguti koguni terved külad. Mahajäänud hoonetesse asusid mõnikord 1940-aasta uusmaasaajad, kuid sedagi suhteliselt harva. Kuid suurküüditamisega loodi alus põllumajanduse kolhoseerimiseks, mille üheks eelduseks on hoonestiku tsentraliseerimine vastavalt suurmajandi vajadustele. Alguses ei suudetud koondatud asukohti rajada, see on alles tänapäevaks suuremas ulatuses läbi viidud.

1949 kevadest kasutamata jäänud talumajad aga jäid tühi hoolitsuseta, ootama kõdunemist ja kokkuvarisemist.

Ent vlimasel ajal on Eestis jõutud arusaamisele, et tühje taluhooneid võib väga hästi kasutada üldsuse huvides. Tänaseni vastu pidanud talude eluhooneid ja rehealuseid on hakatud korrastama ja ümber ehitama uuteks otstarteks.

Talumajade muutmine talu-suvilateks on huvi tekitanud eriti linnades, kus tehaste ja ettevõtete teenistujad sooviksid neid näha paigana, kus saaks veeta puhkust. Leitakse üldiselt, et kunagised taluhooned kõlbavad selleks väga hästi, kuna kõik töötajad ei mahu vabariigi ajal ja hiljem ehitatud puhkekodudesse ja sanatooriumitesse.

Konkreetse ülevaate sõnas ja pildis annab projekti kohta kodukultuuri ajakiri Kunst ja Kodu, mis oma 38-ndas numbris käsitles küsimust enam kui 25 leheküljel. Sõna on võtnud terve rida arhitekte (Tomps, Veski, Sisal, Raid jt.) kes avaldasid nõuandvaid kirjutisi ja jooniseid taluarhitektuurist üldiselt, talumajade korrastamisest, vanast talusisustusest, suvitamisest talus, vanade majade ümberehitamisest suvilaks ja palju muud.

Põhiliseks mötteks on, et talumajade hävimine on kuritegu kogu eesti talukultuuri vastu. Mitmed autorid toonitavad, et vabaõhumuuseumi loomine Tallinna lähedale Rocca al Maresse pole ainus võimalik talukultuuri päästmise ja säilitamise abinõu. Vabaõhumuuseumi hoonestuse kompleksid on koostatud musternäidetena.

Samal ajal holatavad arhitektid, et taluhoonete ümberehitajad ja korrastajad ei tohiks käituda ulsapäisa, vaid küsima kõikide eriala inimeste kaasabi. Eesmärgiks on ikkagi päästa tüüpilist eesti talukultuuri.

Mitmel pool on aga selle vastu juba eksitud. Näiteks on õlgkatuste asemele pandud eterniitkatus või on kunagistele taluõuedele istutatud roose, kasvõi lehmalauda või aida ette.

Näitena kuidas paljud mahajäetud taluhooned praegu välja näevad ja kuidas arhitektid soovitavad neid uueks otstarbeks kasutada, esitame väljavötte arhitekt Tompsi juhtartiklist. Ta kirjutab:

Sellest uksest pole enam aastaid käidud. Lapsed, kes vana hoonet aegajalt külastavad, eelistavad ukse asemel akent.

Esiku paeplaatidest põrand on lävi ees nõgusaks kulunud, kuid pind jalge all on kindel ja julgustab edasi astuma.

Tüüpilist ruumiplaani arvestades tean, et paremale minnes satun eeskambrisse, otse edasi on kõök, vasakust uksest on aga näha hämar rehetuba.

Astumegi rehetuppa, mis on elurehi, kõige tähtsam ja ka kõige vanema traditsiooniga ruum. Kõök ja kambridki selle kõrval on juba eluarengu tunnused.

Kui astud rehetuppa, tunned omapärast, ainult rehetubadele iseloomulikku lõhna. See lõhn on segu leivaviljast, mis parsil kulvas, suitsust, mis sooja andis ja kehvast toidust, mis suure reheahju suul keedeti.

See lõhn on imbunud sügavale nõgistesse palkidesse ja võtab vastu meid nüüdki, kui juba ammu enam lõukas tuld ei põle. Meie aga kaeme vana reheahju mõttega, kuidas selles uuesti tuld süüdata ja teeme plaane, kuidas elu uuesti tagasi tuua vanale mahajäetud taluõuele metsaveerel.

Olen kaaslaseks uuele peremehele, kes vanad taluhooned linna kolinud perepojalt ära ostis ja nüüd siin rahulikku maakodu puhkamiseks luua tahab.

Kirjeldanud rehetoa praegust mahajäetud olukorda ja seda, mida aastakümneid rehetoas on tehtud, jätkab autor:

Rehetoast pääseme otse rehealla ja sealt veel ühte väiksesse ruumi rehetoa seina taga — see on aganik. Käime veel eeskambris, tagakambris, köögis ja sahvris. Kokku leiame selles rehetares kaheksa ruumi, mille kasutamiseks uuel peremehel juba kõik plaanid valmis. Meie vestluse peamiseks küsimuseks on see, kuipalju võib vana vormi uue sisu järgi muuta ja millised võiksid olla nende muutmise tulemused.

Istume kaevupingile. Siit on hea ülevaade õue kõikidele hoonetele ja põllspuudele õue veerel. Vaatan rohtunud radasid õuel: toa juurest kaevule, aida juurde ja lauta. Kummelid on kunagisel pereema käiguteel veidi madalamad ja kiduramad.

Rehe-elamule lisaks on õuel veel ait, laut, saun ja kartulikelder aiasopis. Kõik taluhooned on ehitatud jämedatest männiplakidest ja ristnurgaga. Kõduneval õlgkatuseid on juba kohati paigatud. Lagunev katus on suureks ohuks kogu hoonele. Katusest läbitungiv vesi võib mõne aastaga hävitada hoone laed ja seinad.

Õlgkatuseid me tänapäeval enam ei tee, roogkatuseid aga küll, mis oma väljanägemise ja ehitusviisi poolest õlgkatusest ei erine. Leidub veel meistreid, kes seda tööt tunnevad ja amet tasub õppimist ka nooremalele. Mõttevahetuses uue peremehega oleme jõudnud ühisele otsusele — säilitada kõikide hoonete välisilmet nii, nagu see on olnud rajamisest peale.

Sillkaatvooder, eterniitkatus ja kolme poolega tüüpaknad ei taha sellele õuele sobida. Alumised palgikorrad vajad küll lõikamist ning uksed ja väravad omajagu nokitsemist, aga ega teisitigi ilma tööta toime tulda. Kambrid jäävad ka edaspidi eluruumideks kööginõrval, rehetuba on võimalik kohandada mugavaks, rehealune aga jääb autogaraazhiks. Lauta tulevad küttepuud ja vaheruumidega aita suveks voodid — kasvõi külalistele.

Taolisi nõuandeid on aegajalt ilmunud mitte ainult erialalistes väljaannetes vaid ka jooksvas ajakirjanduses. Kuigi tendents on olemas taluhoonete muutmiseks talu-suvilateks, ei suudeta siiski kõiki päästa.

Ajahammas kolme aastakümne vältel on teinud oma töö.

(EPL/OSVO/A).

Okupant Eestisse sattudes:
— A vot, on iilus veike valge pütikene, vot mina kohe sinna sisse oma kurgikesed teen . . .

Idakirik ei salli antikommunismi

GENF (EPL) — Kirikute Maailmanõukogu 1975. aasta täiskogu pidi kokku tulema Indoneesia pealinnas Djakartas. Nüüd tuleb aga täiskogu istungid palgutada ümber mujale, tõenäoliselt Genfi, kuna ida kommunistlike riikide kirikud ähvardasid eemale jääda, kui kokku tullakse nii antikommunistlikul maal kui seda on Indoneesia.

Kirikute Maailmanõukogu juhatus andis järele kartuses, et muidu lahkuvad kommunistlike maade kirikud organisatsioonist (mis küll võis olla asjatu, kuna idakirikute liikmestulek sõndis idariikide valitsuste soovil).

Eesti ev. luteri kirik kui ka Eesti luterlik kirik Eestis on mõlemad maailmanõukogu liikmed.

———

Edgar Tein nimetati Toronto ajakirjanduse teateil kaubamajade sisutamisfirma Ontario Store Fixtures abipresidendiks. **Edgar Tein on sisearhitekt.**

• Refleksioone

OTSE PARADOKSAALNE alliansi näib valitsevat Austraalias ilmuva ajakirja "Sinule Eesti" ja Oslo-valitsuse presidendi Tõnis Kinti vahel, kes isiklikult on ajakirja levitajaks siin Rootsis.

Paradoksaalne juba sellepärast, et see mees, kes väidab, et ta jatkab Eesti Vabariigi põhiseadusliku kontinuiteeti, on astunud kummalisse mesallianssi nendega, kes kogu iseseisvuse ajalugu tahavad ümber kirjutada ja ajakirja veergudel hoolega diskrediteerivad ja mustavad mitte ainult selle iseseisvuse esmaseid võitlejaid Konstantin Pätsi ja Johan Laidoneri (seades koguni kahtluse alla, kas nad polevat olnud vene agendid!), vaid ka selle iseseisvuse taastamise eest võitlevaid E.V. esindajaid ja rahvuslike keskorganisatsioonide tegelasi nii Ameerikas kui Euroopas.

Kommunistide "Kodumaa" on siin leidnud ootamatu paarimehe, kuigi siin juhtkirjaks ei ole "Kõigi maade proletaarlased ühinege", vaid koguni ülipatriootlik "Usu oma Eesti isamaasse, usu tema peatsesse ülestõusmisse, usu tema igavesse püsimisse" ja rõhutatakse, et väljaanne on kommunismi vastane.

Parallelismi ei suuda see aga varjata, kuigi väljaandjad seda ise ilmselt ei ole tähelegi pannud ja ilmselt ka mitte rootsi-esindaja Tõnis Kint, kes esilehekuiljel Võidupüha läkituses ütleb au langenuile, mis esijoones näib käivat järgmise lehekülje kohta: "Siin puhkab Artur Sirk" ja kus hauapildi allkirjas üteldakse: "Sinu vaenlaste ülekohus oli suurem kui et seda veel andestada eestlastele, kes Sinu mõrvasid" (järgnevas artiklis lansseeritakse versioon, mille järele Luksemburgi arstid Eesti Panga rahade eest andsid Vabadussõjalaste juhile arseenikut).

See sümboolne kombinatsioon näitab, mis sorti kauge mineviku valmud ajakirja kannavad. Ütle kes on Su sõbrad, siis teame, kes sa ise oled, öeldi Eestis. Kas kadunud Oslo presidendid Rei ja Varma uneski võisid näha, kuhu "vanema liikme liin" kord võib viia?

EI OLE ERJLINE saladus, et "Oslo-liin" nagiseb oma põhialustes. "Sinule Eesti" on annud ühiselt veetavale vankrile üle määrase kaalu, mis kogu vankrit ähvardab. Sest ajakirjast ilmneb ka see, et võitlus ei käi mitte ainult mineviku ja oleviku vastasrindlaste mahatrampimiseks, vaid ka omaenda praeguste võitluslliitlaste vastu.

Kuidas muidu tõlgendada seda, et Tõnis Kinti õnnistusel ilmuv trükis ägeda pahatahtlikkusega ründab ka Rootsi Eesti Komiteed, eriti aga selle poolt tehtavat "sotside poolt kontrollitud pseudoharidusliikku haridustööd" (tsitaat vastava artikli pealkirjast), mille tegelikuks juhiks on Oslo-valitsuse peaministri k.t. Heinrich Mark.

Varasemast on teada, et kirjutise nimimärgi "Põlispä" taga ei ole keegi muu kui Oslo haridusminister Edgar V. Saks, kes ka muidu on kaastööd samas oma tõisnime all teinud.

Abessiinia keiser kukutati pärast sõjavõelise hunta pikemat ja osavat "psühholoogilist ettevalmistust". Kas ka siin ei ole tegemist ettevalmistustega "ideoloogiliste vöörkehade" kõrvaldamiseks peaministri taburetiit?

Koolipoliitikat see Rootsis vaevalt muudab, küll aga saab ükskord ometi see ringkond, kel valitsemapääsmine iseseisvuses ei õnnestunud, mingi pseudopositsiooni, kuigi vaid teoreetilise.

Jah, tuuled puhuvad troonidel ja taburettidel. Niisugune on aeg. Kuhu viib "vanema liikme liin"?

EGON RANNET, kellest on viimasel ajal olnud juttu kui okupatsiooni truust käsilasest, on saavutanud ühe oma eesmärgi intervjuu näol "Välis Eestis", kus nimimärk Vello toda "uut Tammsaaret" lähemalt tutvustab viimase enda andmetel ja laseb teda dementeerida väiteid, nagu oleks ta siia ja mujale välismaale saadetud kindlate ülesannetega KGB-võimu poolt.

Ta olevat rahulik kirjanik, võidelnud ainult "miilitsavalitsuse kriminaaljälituse osakonna vanema operatiivvolinikuna" Tallinnas "röövlite" vastu, kes olevat vaid olnud enamikus vlasovlased . . .

Seega üsna vähe sellest suurest edust "bandiitide" vastu võitlemisel, millest okupatsioonialllikad varem on rääkinud. Aga kuna ta ise kinnitab, et ta kiiruga Sõrve lahingust otse Tallinna viidi, siis nähtavasti peeti teda just eriti kohaseks ja vältimatuks meheks NKVD asju ajama.

Metsavennad olid teatavasti nõukogude keelepruugis "röövlid ja bandiid", kriminaalkurjategijad.

Intervjueerija laseb teda veel kord kinnitada kui külalislahkelt teda on vastu võetud ja kui absurdsed olevat süüdistused tema vastu.

Välis-Eesti nimetab asja kommentaaris omalt poolt "hüsteeriaks" ja "uueks Sirge-afääriks" ja paigutab naabrusse kol. Villem Saarseni pahameeleavalduse Eesti Kirjanike Kooperatiivi vastu kes on kirjastanud endise ohvitseri Peeter Lindsaare ebaohvitserliku romaani "Härrad ohvitserid". Ta küsib: "Arvab Eesti Kirjanike Kooperatiiv, et me hakkame korraldama Eesti Raamatu Aastat selliste teoste auks"? — Vastaspoolsel lehekiiljel lansseerib ajaleht "uut Tammsaaret", kas Ülemaailmseks EESTI RAAMATU AASTAKS — sobiva alternatiivina?

———

Tõnu Kalam, noor eesti dirigent ja Rochesteri ülikooli muusikaõppejõud, oli kutsutud külalisdirigendiks Marlboro muusikapidustustele Vermanti osariigis USA-s, kus ta juhatuas Beethoveni "Fantaasiat" klaverile, vokaalsolistidele, koorile ja sümfooniaorkestrile.

Karin Saarsen-Karlstedt oli 9. septembri Dagens Nyheteri üheks "päevanimeks" rubriigis "Namn i dag" ühenduses tema luuletusele "Young Dante Alighieri" antud rahvusvahelise auhinna "Who is Who in Poetry" poolt Cambridges Inglismaal.

Endla järv Ameerikas

NEW YORK (VES) — Eesti ettevõtja Rudolf Susi omandas mõni aasta tagasi New Yorgi osariigis Modena küla juures suurema maala, mille ta planeeris suvitusalaks ehituskruntidega ja paisutatud järvega. Planeerimist teostas arh. Manuel Elken ja läbiveolava vähema kiirevoolulise jõe tammistamise ins. Meema Maasik.

Tammi valmimisel tekkis järv, mis on keskmiselt 3 meetrit sügav ja 600 meetrit pikk. Järv sai omaniku abikaasa Endla Susi järele rsititud Endla järveks. Pidulikult järve ja piirkonna avamisel oli kohal peale New Yorgi eestlaste ja E.V. konsul Aksel Linkhorsti ja tema abikaasa ka kongressi ja maakonna esindajad. Ka tänavad on ristitud eesti nimedega.

Ameeriklased on rahul oma uue presidendiga

WASHINGTON (EPL kirjsaatjalt). — Käesolevate ridade kirjutamisel on Gerald Ford olnud USA presidendiks täpselt kuu aega. Oma kõrgesse ametisse on ta end hästi sisse elanud ja pälvinud laia avalikkuse sümpaatia. Isegi ajakirjanikud ja televisioonireporterid, need poliitikute suurimad kriitikud, ei ole sugugi kitsid kiidusönadega Fordi arvel, nii et vahel jääb isegi tunne, nagu kiidaksid nad liigati ennatlikult oma riigi uut esimest kodanikku. Ühesönaga — Ameerika Ühendriigid on endale saanud uue kuninga. See võrdlus kuningaga pole kohatu esiteks selletöttu, et USA poliitilises korralduses on presidendi käes väga suur võim — mida muidugi ei tohi kiritarvitada, nagu seda kahjuks tegi Nixon. Teiseks peab see võrdlus paika seepärast, et massikommunikatsiooni vahendite tähelepanu fookuses asub alati eelkõige president, ükspuha kes seda kohta ka ei täidaks.

Presidendi iga sammu jälgitakse kohati kombetu ja üliagara sensatsioonijänuga, ja nii keskendub seda ametit täitva isiku ümber mingi eriline hiilguse ja kõmuga segatud atmosfäär, milline vanasti ümbritses kuningaid.

Kolmandaks — see võrdlus kuningaga kehtib just Fordi puhul erilise kokkujuhtuva sönademängu töttu, sest eestikeelsest tõlkes president Koole (ford tähendab jöekoolet, s.t. madalat läbikäigukohta jöes) on sündinud Kuningas. See oli eestikeelses tõlkes ta algne perekonnanimi kui ta sündis Ameerika Kesk-Läänes, Nebraska osariigis 1913 ning sai ristimisel eesnimeks Leslie ja perekonnanimeks King. Kuid ta ema läks oma esimesest mehest peatselt lahku ja abiellus uuesti, kursjuures ka väikelapse eas olev tulevane president sai uueks perekonnanimeks oma kauniisa järgi Ford.

Üles kasvas ta talveküimas Michigani osariigis, Grand Rapidsi nimelises sajatuhande elanikuga keskmise suurusega tüüpilises USA sisemaa linnas. See ümbruskond oli asustatud hollandiaste poolt ja praegugi on selles piirkonnas poliitikul kasulik omada hollandikeelset perekonnanime. Kuigi Ford nimi on inglaslik, sobis ta oma põhjamaiselt blondi välimuse ja pika kasvuga ning rahuliku, osalt isegi flegmaatilise iseloomuga hästi sellesse hollandiaste järgiaste keskkonda. Ford ei kasvanud üles ei vaestes, ega ka rikastes oludes. Fordi perekond oli tüüpiline USA keskklassi esindaja.

Keskkoolis oli ta eriti populaarne ka veel selletöttu, et tast kujunes väga hea ameerika jalgpalli mängija. See sport on tuntud oma jõulisuse ja kontemurdva kehade kokkupörkamise poolest. Selles spordis oli Ford niivörd hea, et ta sai neljaks aastaks stipendiumi Michigani Ülikooli, kus ta karjäär ameerika jalgpallis, mida küll rohkem kätega mängitakse, suure eduga jätkus. Hilisemates lahingutes poliitikaväljakul töi see tagapõhi ja sellega kaasunud populaarsus talle palju plusse.

Aga võimaldas ka poliitiliselt teravaid nalju vastaste poolt tema arvel. Neist tuntuim on väljendus, et Ford on muidu tore mees, aga ta on mänginud liiga palju ameerika jalgpalli ilma pead kaitsva kiivrita. Ehk teiste sönadega öeldes, ta ajud ei ole täiesti korras. See ütelus on muidugi ülekohtune karikatuurne iseloomustus poliitilisteaenlaste poolt, aga selles on terakene tött. Nimelt Ford ei ole kunagi olnud ja ei ole tuntud kui terav ja originaalne intellektuaalne mõtleja, ta on rohkem loorbereid lõiganud praktilise tegijana.

Kesk-Lääne teatava kolkaliku ja provintsliku tagapõhjaga Ford sai hiljem tugeva süsti ameerka idakalda nn. establishmendi kultiveeritumast eluja mõtteviisist. Seda siis, kui ta jätkas oma õpinguid kuulsas Yale Ülikoolis, kus ta lõpetas õigusteaduskonna.

Kohe pärast õpingute lõpetamist astus Ford mereväkke, sest oli puhkenud Teine maailmasõda. Tuntud sportlasena anti talle kõigepealt ülesandeks noorte mereväelaste kehalise kasvatuse juhatamine ühes väljaõppelaagris. See aga ei rahuldanud Fordi ja ta enda soovil viidi Ford hiljem üle sõjatandrile ja määrati nooremaks ohvitseriks ühele lennukitekandjale Vaikses Ookeanis.

Ohvitserina tegi läbi mitmed merelahingud jaapanlaste vastu, kuid ta enda sönade järele olevat ta olnud kõige ohtlikumas olukorras ühe tohutu jõuga taifuuni ajal, millal meri möllas nii kõvasti, et lained uhtusid mitmedi mehi laevalt üle parda ja Ford pääses samast saatusest vaid õnneliku juhusetöttu, saades viimsel hetkel kuskilt veel kinni haarata.

Sõja lõppedes tuli Ford tagasi oma kodulinna Grand Rapidsi ja

GERALD FORD

alustas tegevust advokaadina. Olles kodulinnas tuntud ja populaarne, pealegi nüüd veel endina mereväeohvitser, tehti talle varsti sõprade poolt ettepanek kandideerida Kongressi.

Ning 1948 kui Ford oli vaid 34 aastat vana, valitigi ta Vabariikliku Partei kandidaadina Esindajatekotta. Washingtonis tegi Ford poliitikuna head karjääri. Kõigepealt aga kindlustas ta enda seljataguse oma valimispiirkonnas nii osavalt ja tugevalt, et iga kahe aasta järel toimuvatel ümbervalimistel võitis ta järjest suureneva edumaaga Demokraatliku Partei vastaskandidaate.

Esindajatekojas sai Ford tuntuks kui energiline, suure töövõimega, kompromissivõimeline ja sõbralik mees. Ikka ja jälle uuesti tagasivalituna kasvas ta seniorliteet Esindajatekojas ja ühes sellega mõjuvõim. Talle tehti ettepanekuid kandideerida Michiganist USA Senatisse või Michigani kuberneriks, aga ta lükkas need ettepanekud tagasi.

Et Ford omab ka tubli annuse auahnust, ettevõtlikkust ja isegi uuendusmeelset revolutsioonitahet, seda näitas see, et 1965 tegi ta paleerevolutsiooni Esindajatekojas. Koos teiste nooremate vabariiklastega kukutas ta senise Vabariikliku Partei rühmituse juhi, konservatiivse Hallecki ja asus ise tema asemele. Partei juhina Esindajatekojas omas ta nüüd juba üleriikliikku tähtsust ja tähelepanu.

Kuigi Ford on ka ise tugevalt konservatiivne, ei ole ta olnud oma konservatiivsuses kunagi dogmaatiline. Näiteks ajal, Kui Vabariikliku Partei välispoliitikas oli domineeriv konservatiivselt isolatsionistlik joon, oli Ford juba Ameerika rolli terves maailmas selgelt tunnetav internatsionalist.

Ka mitmed ta esimesed sammud presidendina näitasid painduvust konservatiivselt servalt vabameelsema kesktee suunas. Mainigem siin eelkõige tema ettepanekut anda teatavate tingimustega amnestiat (mitte tingimusteta, nagu soovivad liberaalid) Vietnami sõja ajal mobilisatsioonist kõrvalehoidunutele ja väejooksikutele. Samuti tema kiiret kutset neegritest Esindajatekoja liikmetele tulla läbirääkimistele Valgesse Majja.

Ning samuti ta otsust kutsuda asepresidendi kohale Rockefelleri, keda paljud parempoolsed vabariiklased söna tõsises mõttes vihkavad, kuid kes on tuntud kui võimeline isiksus ja vabameelne kesktee mees, ning kes omab tugevaid kontakte liberaalsete ringkondadega USA idarannikul, USA majanduselus ja — mis eriti oluline — ka ajakirjanduses.

USA avalikkusele jätsid eriti hea mulje Fordi ametisse astumise kõne ja ta esinemine programmikõnega USA Kongressis. Samuti esines ta suurepärase osavuse, tasakaalukuse ja suveräänsusega esimesel avalikul pressikonverentsil. Isiklikus elus on Ford seltskondlikul pinnal tagasihoidlik Võtab vahetevahel mõne klaasi viskit.

Ta on jäänud truuks spordile, kasutades kõiki võimalusi oma lemmikharrastusiks, milledeks on ujumine ja suusatamine.

Temal ja ta abikaasal, kes on muide endine tantsuõpetaja ja teist korda abielus, on neli last. Enne Valgesse Majja kolimist elasid nad pikemat aega suhteliselt tagasihoidlikus eramajas Alexandria linnas Birginia osariigis, mis kuulub Wahingtoni metropolitaanpiirkonda.

Hiljuti korraldas Gallupi instituut ringküsitluse, keda soovitakse näha USA presidendikohal järgmistel valimistel, mis teatavasti toimuvad 1976. aastal. Tulemused näitasid, et Ford on üllatavalt kiiresti võitnud rahva pooleholu ja taastanud sellega ka Vabariiklaste Partei kaotatud positsioone.

Kui valimised toimuksid nüüd ja Vabariiklaste kandidaadiks oleks Ford, ning Demokraatide kandidaadiks senaator Edward Kennedy, siis saaks Ford 57% häältest ja Kennedy vaid 33%, kusjuures 10% on äraootaval seisukohal. See kõik võib muidugi edaspidiste poliitiliste sündmuste keerises muutuda, aga vähemalt esialgu on Ford tehtud mees.

August Raidur, Buffalo Pauluse koguduse õpetaja, tähistas oma 60-aastast sünnipäeva. Prooviaasta sooritas ta a. 1941 Tallinna Niguliste koguduses praost Richard Koolmeistri juures ja ordineeriti 1942 piiskop Johan Kõpu poolt. Õp. RAidur tuleb septembrikuus Rootsi.

Toetusi H. Jänese Fondist

Sooviavaldused toetuse saamiseks "Rektor Henno Harald Jänese nimelisest Mälestusfondist" palutakse sisse anda hiljemalt 25. oktoobriks fondi nimele aadressil, Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut, Tulegat. 20, 113 53 Stockholm. Avaldus tuleb esitada vastavai blanketil, mida on võimalik tellida samal aadressil või tel. 08/15 01 60/ 1339.

Hiiu suurim küla Jausa ja selle Tooma talu tuulik

Käina vallas asuv Jausa küla oma 87 taluga on Hiiumaa suurim küla. Küla tekkelegend jutustab, et vanasti katku ajal jäänud Hiiumaa inimestest nii tühjaks, et ainult Emmaste vallas Tärkmaa küla rannallival nähtud inimese jälgi. Siis tulnud Kuramaalt kaks venda, üks suure-, teine väikesekasvuline. Kummagi venna nimi olnud Jaus. Suurem vend asunud elama Jausa küla nüüdsesse Tooma, väiksem Jaarna tallu küla teisele servale.

Väiksemast vennast saanud see külaosa Vähe-Jausa ja suuremast vennast teine osa Suur-Jausa nime. Neist Vähe-Jausa asub rannal Käina-Emmaste maanteest idas. Suur-Jausa jaguneb omakorda veel Keskkülaks ja Tagantkülaks. Talusid kutsuti vanasti "suitsudeks" ja nii oli Jausal siis 87 "suitsu".

Muidugi suitsutarede ajastul neid veel nii palju ei olnud, kuna see taludearv saadi suuremate talude korduvate jagamistega väiksemaiks. Nii oli viimasel ajal Jausas täistalusid, s.o. vähemalt 60 dessatiinulisi ainult üksikuid.

Jausa küla vanimal talul Toomal oli 1852. aastal ehitatud tuulik. Möödunud sajandi teisel poolel lõigati tuuliku aluspuusse terava noaga sisse tähtsamad sündmused nii oma külaelust kui ka loodusnähtustest. Sündmuste ülesmärkijad olid talu varasem omanik Toomas (1819—1887) ja hiljem tema poeg Siim (1851—1918). Muuseas leidus Tooma talu tuulikul sisselõige "16. august 1890". Daatum märgib siis aset leidnud suuremat tormi. Tormist kõneldakse järgmist:

Sel ajal olnud Simmu Nigula Liisu noor ema ja lapsega üksi kodus. Mees olnud teiste Jausa ja Emmaste meestega Tallinnast soola toomas. Voosi kurgus tabanud neid torm. Maru olnud väga tugev. Suuri puid tõmmanud maast välja. Lõõnud välku, müristanud ja meri vahutanud.

Kui torm vaibunud, olnud külateedel palju puid risti-rästi maas. Tooma Juhan jutustanud kodus, et torm olnud nii tugev, et nemad hoidnud mehejõuga laevast kinni, kes mastist, kes mujalt, et tuul merre ei viiks. Emmaste Laasma kõrtsi meeste laeva lõõnud lainet vett täis.

Mehed kutsunud küll teisi appi, kuid laev vajunud põhja, sest tugeva tormi töttu ei saanud neid keegi päästa.

Torm leidis aset 1890. aastal ja sellest kirjutab koguni "Postimees" oma 1. septembri sama aasta numbris:

Hiiumaal oli 14/15. augusti öösel erakordselt äge äikesetorm, öö oli peaaegu päevana valge ja inimesed täis ahastust. Kolmapäeval puhkes järsku tugev tuul, õhtuks aga jäi ilm taas väikseks. Kuid neljapäeval, 16. augustil tuli kella 11 ajal niisugune maru, mis kogu saare kahe tunniga teiseks muutis.

Kus seni oli kasvanud kõrge männik, polnud nüüd muud kui rägastik, kase- ja lepametsades polnud lugu parem. Osa vanu jämedaid puid oli lõhutud pilbasteks, teised koos juurtega pikali. Majade katused lõhutud, vanematel majadel hoopis ära viidud.

Puust tarad küliti, viljanabrad laiali pillatud. Veskite tiivad kõik pealt maas. Ühe veski tõstnud maru koos postidega teise mehe õue. Üks mees pannud parajasti kivisid katusele kinnituseks peale, ja seal tulnud üks paat, lennanud üle ta pea metsa kui vares.

Kange maruga tulnud merevesi kaugele maale, mõnel viinud noore orase koos mullaga ära, teisel võtnud põllult nii mulla kui kartulid ja jätnud asemele kruusa ning muda. Vesi tunginud ka elumajadesse ja kui toas juba neli jalga vett olnud, siis võtnud isegi peremehe tõsiseks.

Kahel laeval pole ankrud suutnud vastu pidada ja need tulnud kogu tälega randa, kuid palju laevu on veel vajaka, nii et edaspidi saab kuulda, kes pole kogu jõudnud. Kaks Emmaste meest on oma laevaga hukka saanud ja üks aurulaev oli ka 16. augustil Haldrega küla kohal põhja vajunud, kuid madrused olid endid vantide külge kinni sidunud ja said nii veel päästetud.

Et käesolev torm on eriti Hiiumaad riivanud kinnitab ka "Oleviku" 3. septembri 1890 number järgmiselt:

Hiiumaal laastanud torm terved metsad ära, jämedad männid ja kuused murdunud nagu ölekõrred. Kõpus lõhkus torm kaks tuletorni (Kõpu ja Ristna) ära. Kahju on igal pool väga suur.

Kindlasti pidi see imestustäratav torm siis ka puutuma Jausa külla kui selle ühe talu veskikroonikasse on vajutatud vastav aastaarv. Jausa külast võib veel mainida, et selle elanikud olid väga töökad ja ühtlasi ka edukad. Kui Vaemla parun lõpetas talle kuuluvas telliskivitehases, mis asus Jausas Priki jõe kaldal, 1898 töötamise, ehitasid Jausa mehed 2-3 pere peale omad telliskiviahjud ja jatkasid telliskivide produtseerimist.

Kive valmistati nii koduseks tarviduseks kui ka kaugemale müügiks. Juba 1894 osteti esimene jalgratas Jausa Simmu-Nigula Peedul ja aasta hiljem hankis omale viljapeksu garnituuri Telleri talu. Tuulamismasina ostis esimeseks Matse talu 1904.

Sahkade tarvitamine tuli moodi pärast talude päriseksostu 1860-datel aastatel. Need valmistati kodus puust, kuid tiivale oli peale pandud kulumise kaitseks raudlapp. Raudsahku toodi linnast, kuid valmistati ka oma sepikodades.

Seal valmistati isegi rahvariiete ehteid. Üks selliseid peenemaid seppi oli laevaäri omaniku Gustav Sergo isa. Sergo valmistanud isegi ühe komplekti rahvariiete ehteid Vene keisirinnale kinkimiseks kui see Haapsalut külastas.

Jausa mehed on tuntud heade majandustegelastena, mida kogeme juba G.Sergo laevaäri asutamisest. Jausas sündis helikunstnik ja Ringhäälingu tegelane Paul Tammeveski. Tema vanemad pidasid Jausas kauplust, kuid isa Siim Tammeveski soovitanud siiski Jaussa asutada Kauba Tarvitajate Ühisus. See teostuski kui TAmmeveski 1912 paigu Haapsallu asus. Ühisuse esimeseks ärijuhiks sai ülalmainitud Gustav Sergo.

E. VRAGER

Naine mehele: "Kas sa ei leia, et mudapasta kasutamine mu näol teeb mu näo palju ilusamaks?"

"Seda küll. Aga miks pesed sa siis pasta jälle maha?"

Kahepaikne Austraalia

CANBERRA — Austraalia pahempoolne valitsus, kes äsja andis tunnustuse Balti riikide vägivaldsele liitmisele N. Liiduga, on hakanud nüüd suurejooneliselt toetusi jagama Aafrika revolutsionääridele.

Austraalia tööerakonna viimases eelarves on 225 000 dollari ulatuses toetusi ette nähtud partisanidele Portugali asumaades ja Rodeesias. Nende toetuste määramisest selgub, et Austraalia valitsusel on juba pikema aja jooksul tihedaid kontakte olnud revolutsionääridega. Ametlikult jagatakse see summa välja inimlikel eesmärkidel Aafrika Ühtsuse Organisatsioonile.

"ARST EELKÕIGE TSHEKIST"
Masendav pilt N. Liidu vanglast

Hollandisse saabus ühele sealsele pedagoogi-perekonnale masendav kiri nende noorelt eestlasest tuttavalt, keda nad õppisid tundma Moskvas seitsme aasta eest. Kirjavaheuts algas, lõppes siis järsku ja niiüd selgub, et tuttav on juba kuuendat aastat kusagil Venemaal vangistuses, hävitatud tervisega surmakandidaat, kes enam palju ei hooli ühvardavatest valvuritest ja tshekist-arstidest ja kelle ainsaks sooviks on, et maailm kuuleks tõde. Ja et selle kaudu ulatuks tõde ka Kremli, lisab ta naiivselt, suutmata uskuda et olukorda on kõrgemalt poolt sandktsioneeritud.

Armsad sõbrad! Palun väga vabandust, et valmistan Teile niiplaju tüli oma kirjadega. Tõlst teed aga kahjuks mul polnud, sest teadmised inglise keeles ei võimalda mul end mõistetavaks teha. Jutustada aga Teile ja kogu inimkonnale on mul nii palju vajalikku, et ma lihtsalt ei suuda edaspidi enam vaikida. Kogu oma optimistliku ellusuhtumisega olen ma jõudnud täielikult karile. Kuna see aga pole juhtunud ei tunni, päeva ega kuu jooksul, siis kirjutan kõigest algusest peale.

Sain hakkama inetu teoga, mis viis mind vastuollu seadusega. Seadus on seadus ja seepärast ei ütle ma sõnagi ei kellegi ega millegi kohta, et mind karistati. Olgugi, et mu tegi ei vääriks 10. aastat, mis mulle määrati, ei nurise ma karistuse ranguse üle — sest seadus. . .

Peale kohtuotsust viidi mind Arhangelski oblasti Ertsevo, rdtj. p/k 233/19 — eriti range rezhiimiga paranduslike tööde laagrisse ja vaat alles siin ma mõistsin, mis õieti on seadus ning kuidas sellesse suhtuvad meie riigi töötajad, kelle õigadele on pandud "eksinud hingede" patust pööramine — teiste sõnadega ümberkasvatamine, melletu inimese alavääristamine inimese poolt, füüsiline ja hingeline piinamine, nälg, haigused — kõik umbes nii nagu fashistlikus koonduslaagris.

TSHUTSHKOVI "HOOLE ALL"

Kuid olgu, konkreetselt. Minu otseseks ülemaks ja kasvatajaks sai laagriülem major Tshutshkov koos oma paljude abidega. Vastavalt rezhiimile peeti meid kinnistes kambrites, kus polnud haruldaseks mustus, lutikad, rotid — kus oli külluldaselt niiskust, röskust, vähe aga valgust, õhku ja soojust. Ruumides, kus 10 mehel oleks kitsas, peeti meid 15-17, nurgas kuseparask ja pesunõu.

Meie seas leidus igasuguseid homoseksualiste, tuberkuloosihaigeid ning süfilitikuid. Kõik nad topiti üldkambirtesse, kasutasid üldtarvitatavaid toidunõudis jne. Korda kui sellist ei tunnustatud, või õigemini tehti seda ühekülgselt, sina — pead, sulle — kuidas juhtub.

Töö füüsiliselt raske ja sunduslik. Et laager oli puidutöö iseloomuga, saeti kastide laudu, sest tööpuudust siinsetes metsades polnud. Et kulu oleks väiksem, siis pingid olid sellises seisukorras, et imena tundub nende inimeste töö, kes neid teenindasid. Ohutustehnikat ei peetud millekski, kui Ivan lõikas endal otsast käe või sõrme, siis aasu tema kohale Peter või Vasja. Neid äralõigatud sõrmi ja käsi — oi neid on palju, mis viie aasta jooksul tuli ohverdada mu kaaskannatajatel.

Kastilauad laeti vagunitesse ja saadeti tellijalle. Seda tehti nii, et oleks võimalikult rohkem õhku, s.t. tühimikke lauapakkide vahel. Laagri juhtkond teadis seda, ette polnud aga mõtet midagi võtta, sest tähendas ju iga väljasaadetud kuupmeeter lisatulu, plaanitäitmist ning preemiat juhtkonnale. Kui aga tellija lärmi tegi, oli süüdi vang. Pettus juhtkonna poolt igal sammul oli muidugi eeskujulik kasvatusvorm.

VANGLASPEKULATSIOON

Toit — kas maksab sellest üldse rääkida. Hommikul pool liitrit lahjat suppi, päevane leivatükk must, hapu, ja tinaraske, lõunaks tööjuures tangu või kirsipuder, õhtul tulihapu, rasvakirmeta kapsasupp. Ratsioon oli selline, kapsa- kõige vastupidavamad nähes leivatükki ei pidanud vastu ja ohverdasid viimase, mis tal veel oli. Tohutu, armutu spekulatsioon valvurite, eraisikute ja vahel ka ohvitseride koosseisu poolt.

Pakk teed, mis poes maksab 40 kopikat maksis laagris 2 rubla! Kui näiteks laagri eriosakonna töötaja vanemleitnant Bogdanov hakkas endale autot (!) ehitama, siis ta teadis, et mõnekümne paki teeest tehakse tal laagri töökodades kogu töö ära. Kui kasvatajal leitnant Kovalil oli vaja transformaatorit (äris umbes 15-20 rbl) siis sai ta selle laagrist 6-7 paki tee eest. Tahtis rühmaülem van. leitnant Konin oma korterisse elektriarvestit (äris 17 rbl.) siis sai ta selle laagrielektrikult selle eest, et see lubas talle tuua 10 pakki teed.

Nii kõikjal ja kõigega. Pole ime kui rikkam vang ostab oma vaesemalt kaaskannatajalt paki tee eest püksid või saapad sama hinna eest, eeskuju nakatab. Sääljuures läbiotsimised, sest tee oli keelatud. Üks pagunikandja töi kahe rubla eest paki teed, teine võttis selle läbiotsimisel ära jne. Nagu kogu ilmas on teada, on NSV Liidus arstiabi tasuta, nii ka laagris. Kuid milline see abi on ja kelle poolt see antakse?

Meie laagris oli sanitaarosakonna ülemaks velsker, leitnant Belorukov arstiks ning tema abiks ta abikaasa, samasugune noor velsker. Kui keegi haigestus grippi või mingisse muusse haigusse, mille puhul temperatuur tõusis, siis oli asi lihtne — tabletid, vabad päevad jne. Maohaiguste, radikuliidi ja eriti südamehaigustega oli asi raskem. Tihti jäi haige simulandi osasse, sest "arst" ei olnud suuteline diagnoosi panema. Kui palju südamehaigeid suri vale ravi või üldse mitte ravi saamise tagajärjel, seda teavad ainult nemad ise.

PEKSTI SURNUKS

Tõelist arstiabi kui sellist polnud üldse. Palju oli juhtumeid, kus valvurid andes oma kätele voli, tekitasid vangidele tõsiseid kehavigastusi.. Näiteks seesama autoehitajast eriosakonna töötaja Bogdanov peksis vabakäigu vangi selle eest, et viimane ei ölenud kus ta end purju jöi. Ta peksis sedavõrd sadistlike võtegega, et vang mõne aja mõõdudes haigalas suri.

Õiglane seadus ei leidnud Bogdanovi vastu tunnistajaid (neid lihtsalt ei tohtinud leida) ja viimane viidi teise laagrisse samale kohale üle. Sääl ta lõpetab oma autoehitust ja määratseb endiselt. Palju, oi kui palju on selliseid "õnnetusi".

Kogu seda "ilu" on võimatu kirja teel edasi anda, ma pole ju kirjanik. Siiski pidasin ma sääl vastu viis ja pool aastat! Kuidas pidasin vastu? Närvid on lootusetult vussis. Maoga olin 1972 aasta lõpul operatsioonilaual, kus sain tunda kogu selle tasuta ravi mõnusid. Oma pikkuse 172 sm juures kaalustin enne operatsiooni 51 kilo! 3. novembril tehti mulle operatsioon, poolest maost jäin ilma.

Ööpäev hiljem oliin uuesti operatsioonilaual, sest magu unustati peale operatsiooni puhastamata. Öö vastu 5. nov. öökisin sedavõrd, et uskusin ülejäänud maoosa läbi suu välja tulevat. Uus operatsioon viis mind surma lävele ja jällegi ebaedu. Toit ei pääsenud maost kahteistsõrmikusse. 22 päeva elasin glükoosi, kunstvere ja muude süstide varal. 23 ööl oksendasin välja tampooni. Kuidas see makku sattus? Tont seda teab, igatahes läks asi edasi paranemise teed.

1973 aasta veebruaris mind lõpuks kirjutati haiglast välja laagrisse teise grupi invalliidina. Muidugi olin väga nõrk. Juunis 1973 aastal toodi mind kiirabi korras südameneuroosiga uuesti haiglasse. Kogu nendest tõbedest, alandustrestja nälgimisest hoolimata ei kaotanud ma optimistlikku vaadet elule. Käed on mul terved, töö ja elutahtest pole puudust — pean vastu ja saan veel elama! Kuid 1974 aastal olin jällegi ravil haiglas. Muidugi tehti mul igakülgne läbivaatus, sääljuures kontrolliti röntgeniga kopse aprillis.

UUS LAAGRIS

Juunis kergendati kohtuotsusega mu olukorda ja viidi üle laagrisse, kus mul polnud vajadust kanda triibulisi riideid, kus ma ei elanud luku ja riivi taga vaid lahtises barakis. Jällegi omamoodi üllatused. Laagriülem kapten Kotshura, haruldaselt "üllahingeline" inimene. Kasvtusmeetod — teed selle töö ära, näete õhtul kino, töö muidugi tasuta.

Paljud teenisid omale vabaduse sellega, et tehes mingi konkreetse töö Kotshura "premeeris" peale töö kordaminekut eeskujuliku iseloomustusega ning laagri tootlusega ülemnõukogu ees. Muidugi ei pääsenud töeline töömees palgitassija või metsalangetaja nii suure au osaliseks, seda kasutati avantüristidest vangide suhtes, kes elasid teiste kulu ning osavalt näitasid end pallastena.

Suure au osaliseks saavad veelnn. sisekorra hoidjad, punase käiselindi kandjad, need kes teenivad oma heaolu sellega, et "müüvad" teisi vange, teatavad juhtkonnale tehtavaid ja tehtamatuid pisipatte.

Selles "mõnusas" laagris sain ma olla vaid paarkümmned päeva, seepärast ei jõudnud ma veel süveneda sellesse ellu. Mind kui pisispetsialisti komandeeriti haiglasse röntgeniaparaadi järgi laagri jaoks. Siin avastati mul kahepoolne raskeloomuline kopsutuberkuloos. Seda kaks ja pool kuud peale röntgeniga läbivaatust.

Nüüd olen jällegi ravil. Ja paistab, et enam ei jatku mu optimismiaengust kõige selle talumiseks, mis mulle siinne olemine on toonud. Mu uus haigus vajab korralikku ravi ja toitu. Püüan nii hästihalvasti kui see mul õnnestub kirjeldada siinset olukorda.

"EELKÕIGE TSHEKIST"

Haiglas on kuus palatit. Palatis 8-10 haiget lahtise ja kinnise tuberkuloosiga segamini. Sööme ühises sööklas ühist lobi, ühisest nõudest. Tuuletõmme, korralagedus. Ravib meid haigla juhataja major Kasantses, kes harva oma kabinetist väljub. Osakonnajuhtaja röntgenoloog kapten Tshurin, kes on sedavõrd suur spetsialist, et on suuteline vestlema, haiget kuulama ja kirjutama korraga, haruldaselt hooletu ja hajameelne inimene, kelle lemmikväljendus on: "Ma olen eelkõige tshekist, siis alles arst."

Ning palatiarst, tubli naine, kellest ei sõltu mitte midagi, ei ravi, arstimid ega kord, seda sel lihtsalt põhjusel, et ta on vaid Tshurini abi. Veel on kaks öde, kes töötavad ülepäeviti ning põhiliselt teevad vaid süste. Veel on üks inimene, vang, kelle ölul lasub töeline töö arstimite jagamine, haigete eest hoolitsemine ning ödede eest süstide tegemine — töeline "a" ja "o" haiglas.

Väga kurb on olukord toiduga. Normid võibolla polegi nii viletsad, kuid. . . Hommikueine — sööklas on eraldi laual arstimid kogu päevaks, igaühele ilusasti eraldi topsides, võta millal tahad, kuipalju tahad kui üldse tahad. Mina saan tablette tibon 2 tk. ja tubasüt 6 tk. Hommikusöögiks 250 gr. vedelat riisi või mannaputru, 300 gr. odraleiba terveks päevaks, 35 gr. suhkurt (meleni jõuab 25-28 gr.) ja 25 gr. võld (meleni 15-20 gr.).

Teevett võib igaüks juua vastavalt soovile, vett ei varasta töesti keegi, küll aga teed, mis selle vee sees peaks olema. Peale sööki süstid, mulle streptomütsiin sinna kohta, mida tavaliselt peetakse kõige pehmemekas, mis aga minu 54-56 kg kaalu juures kujutab endast kaht suurt konti. Ja siis kuni 1 õunani tee mis tahad, kes loeb (kui on mida), kes lihtsalt lamab.

Vahest, tavaliselt kord nädalas võtab arst vastu. Lähed tema kabinetti, kuulatakse sind, tehakse tark nägu ja öeldakse "nitshevo". Lõuna — pool liitrit kapsasuppi (vedelat, milles öeldakse olevat ka liha; mida aga ilma suurenduslaasita küll ei leia). Teiseks roaks tangu, hirsi või kaerapuder (250 gr. ilma rasvata, sest või said hommikul kätte) ja tükike liha või kotlett, mis mind väga vihastab oma kaalu vähesuse (30-40 gr.) tõttu. Kolmandaks roaks kompott, kus vahest on ka mõni õunalible või rosin, kuid kus kunagi pole suhkrut, sest ka kogu päevase suhkrunormi saime hommikul kätte.

TRAHVIPALAT

Ja jällegi surnud aeg. Jumalapärast ära julge nina välja pista haiglabarakist, valvur viib su kohe trahvipalatisse, mis on kinnine haisev must ruum, samasugune kui Brorovojes — sääl kõnged juba kindlasti. On selliseid valvureid, kes jahikoera osavusega ning truudusega meile lausa jahti peavad — sadisti mõnud. Õhtusöögiks pool liitrit makaroni või hernesuppi, tükk rukkileiba ja peaks olema ka 100 gr. kondentspiima, saame aga veega lahustatud kujul pool liitrit halli maitsetut vett.

Haigla juhtaja arvab, et haiged muidu müüvad piima maha, seepärast on kokkade kohus piim veega lahustada ja muidugi ka müüa. Hiljuti palusin endale kas vitamiine süstida või kunstvere ülekande teha, sest olen sedavõrd nõrk, et isegi järsku pead tõstes läheb silmade ees mustaks, ning olen teadvuse kaotamise lävel. Vastati, et seda saab siis, kui oled palatis nr. 1, s.o. surijate palatis — kas siis on aga sellel enam mõtet? Ravida tuleks siiski elusaid ja elu ajal.

"PIKALDANE SURETAMINE"

Olukord kirja teel ei paistagi olema nii jube eks? Toitu on küllalt kaalu järgi, kuid mida see kaaluosas sisaldab? Mina igatahes olen pidevalt poolnäljas. Tühja kõhu tunne ei kao. Vaja oleks vitamiinirikkaid tõesti toitvaid toitaineid, puu- ja juurvilja. Lõppude-lõpuks peaks me kõik ju ükskord vabanema, kellel meid aga siis vaja on kui siit väljume surmakutsareina.

Või on see sihilik pikaldane suretamine, midagi Hitleri gaasikambrite taolist kuid pikaldameima toimega? Mulje jääb igatahes selline. Juba siinsete arstide käitumisest ja ravimeetodeist võib järeldada mõndagi. Olen haiglas olnud kaua ja mitmes osakonnas ning näinud paljusid surijaid.

Armsad sõbrad, sellisena on kulgenud ja kulgeb minu elu. Mida ette võtta? Enam ma ei mõista ega oska, sest ka materiaalselt ei suuda ma end ise aidata, samuti puudub kodustel selline võimalus. Võibolla suudame ühiselt midagi ette võtta?

Veel üks küsimus? Muidugi ei taha meist keegi surra.

Kirjutatakse kaebuseid kõrgemalseisvatesse asutustesse. Need aga ei jõua pärale, tavaliselt siinne laagriülem (kus on haigla) major Petrashkevitsh suudab sellised kaebused oma valdusse saada ja järgneb lahendus — kaebaja kas viiakse trahvipalatisse või viiakse üle laagrisse, kus ta ei saa seda viletsat ravi. Kui aga peaks tulema mingi kontroll, siis on see juhtkonnal aegsasti teada ja kõik seatakse selleks ajaks vähemalt näiliselt tipp-topp korda. Ühesõnaga surnud ring.

"MA EI KARDA VASTUTUST"

Armsad Mies ja Nick, võibolla on võimalik avaldada see kiri teie ajakirjanduses ning ühtlasi saata koopia rahvusvahelise Punase Risti ja Punase Poolkuu seltsile? Võibolla siis, lugedes teie ajakirjandust, saavad ka meie riigijuhid teada seda, mis neil riigis töelisult toimub. Kuna siin pole sõnagi ebatõtt või töe moonutamist, siis ei karda ma vastutust. Töe eest ei karistata!

Palju terviseid, pikka iga, head tuju ning edu kõigis Teie ettevõtmistes.

Alati TEie:

N.N. (allkiri)

RAADIOSAATJA "OLE VALMIS!"

JAMBOREE ON THE AIR

AUSTRALIA MALEV
BAHAMAA MALEV
U.S.A. MALEV
KANADA MALEV
BRASILIA MALEV
ARGENTINA MALEV
OLE VALMIS
ROOTSI MALEV

SKØGR

Asutati E. Lenderi nim. fond

Elfriede Lenderi tiitarlaste gümnaasiumi endised õpilased kogunesid traditsioonikohaselt septembrikuu alul Eesti Majja, et tähistada kooli 67. aastapäeva. Kokkutulekul mälestati kevadel surma läbi lahkunud armastatud koolema ja pandi alus temanimelisele mälestusfondile.

See mõte kerkis Asta Auliku esitusel juba kevadel, koolijuhataja matustel. Nüüd esitati fondi põhialused, millised olid koos Ameerika ja Kanada koondistega välja töötatud.

Nende kohaselt annab fond esmajoones stipendiume neile, kes endid eesti keele õpetajateks ette valmistavad (Eesti algkool, täienduskoolid), kuid ka eesti noortele, kes valmistavad endid pedagoogi kutsele. Lähemaks ülesandeks on fondil Elfr. Lenderi mälestuste teise osa väljaandmine.

Juhatusse valiti: Ellen Roosme, Maia Mathiesen ja Helmi Männik. Sissemakse fondi arvel võib teostada: Skandinaviska Enskilda Banekn, Stockholm, Kap. saml. konto 5201 25 165 64 (kuhu võib suunata sissemakse ka kõigi teiste pankade kaudu).

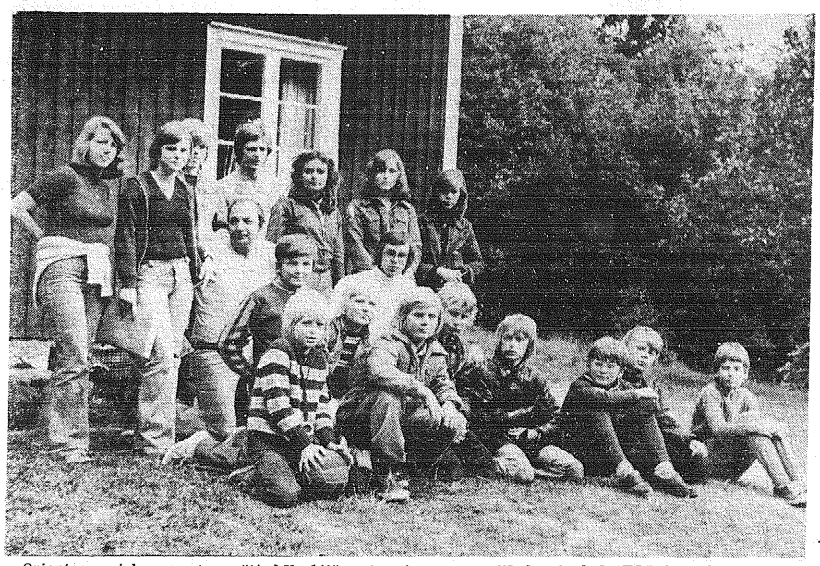

Orienteerumiskursusest osavõtjad Veskijärve tare juures maastikule minekul. (EPL-foto Klemmer).

Nii pääseb Veskijärvele

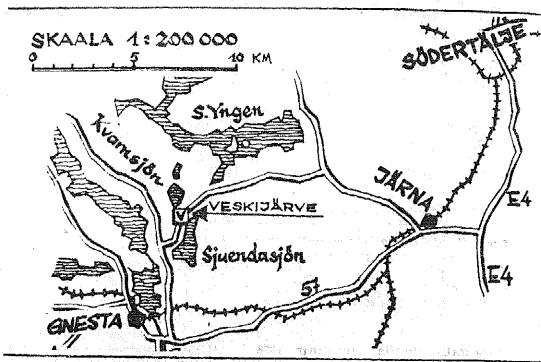

Veskijärve ümbruse kaart. Gnesta lähedalt Veskijärve poole suunduva tee juures on muuseas teeviit tekstiga "Sundby".

"Jõmmid" koos orienteerumas Veskijärve kaunis maastikus Ideaalne piirkond Kesk-Rootsis

Södermanland öeldakse olevat üks looduslikult kaunemaid maakondi Rootsis. "Leende Sörmland" ütlevad rootslased ise ja ütelus peab paika. Maastiku vaheldusrikkus on ainulaadne – alates lauskja ja päris Skånepärase põllumaastikuga Mälareni lahtede ääres, siis üle Båveni järverikka ja voorelise maastiku kuni Läänemere kaljuste sääreideni välja. Ja kas paljud üldse on mõelnud, et tegelikult on ka pool Stockholmi Södermanlandi maakonnas. Piir vastu Upplandi läheb otse läbi Slusseni. Maakonna kauneimaid alasid läbib kuulus Sörmlandsleden, turistidele ette nähtud rändrada, kus leidub ööbimiskohti ja lõkkeplatse ja kus kultuurajaloolised paigad on hoolikalt ja täpselt sildistatud. Ning just täpselt Veskijärve juurest läheb Sörmlandsleden mööda, mis omakorda tõestab, et Veskijärve paikneb ebatavaliselt kaunis maastikus. Järvede, metsade ja mägede vahel. Kaugel igasugusest keskkonda rüvetavatest suurkeskustest. Ja peale selle veel tsentraalselt, kui arvestada ümbritsevaid linnu. Autoga pisut rohkem kui tunnine sõit Stockholmist, sama palju näiteks Eskilstunast.

Saabume Veskijärvele säravas sügiseses päikesepaistes laupäeval, 14. septembril. Teekond kulgeb tükk aega paralleelselt Sjuenda järvega kuni äkki vasakul, üsna kõrgel künka otsas paistab värav sildiga "Veskijärve".

Kuidas see siis saab võimalik olla – pidavat ju Veskijärve asuma otse Kvarnsjöni ääres? Nüüd äkki täitsa mäe otsas. Mõistatus laheneb aga otsekohe kui üles jõuame. Veskijärve järv on tõesti mäe otsas, igal juhul tükk maad kõrgemal kui kohe all asetsev Sjuenda järv.

Ja vanasti ongi seda moodust ära kasutatud veski tarbeks, vana languse torustik on praegugi veel paigal.

Veskijärvel on tegevus täies hoos. Kuuri kandis askeldab mõlavanem Heldur Joa koos teiste abilistega – alati on ju sellistes rabaõhupiirkondades midagi, mida tuleb teha. Nokitseda siit ja sealt, kopsida, kaevata, saagida.

Ja peamaja taga, otse järve kaldal asuval kaljukünkal on tegevuses teine grupp mehi. Nimelt on käsil uue ja kõrge lipuvarda püstitamine, mis viib sini-must-valge nähtavaks kaugele üle järvede ja metsade. Vana lipuvarras oli nimelt tõesti vana ja vähem esinduslik.

Asja ka Stockholmist kohale saabunud noored on oma seljakotid ja muu varustuse jõudnud tarre paigutada ja taipa ringi vaadata, kui üle õue kõlab hüüe:

— Noh, jõmmid, tulge kohale, vaatame mis edasi saab.

Hüüdja on Lembit Klemmer, kelle juhatusel parajasti on käimas orienteerumiskursused asjast huvitatud noortele. Teiseks eestipoolseks instruktoriks on Udo Tohver, kuna rootsipoolseid juhiseid annavad Gnestast kohalesõitnud Svenska Orienteringsförbundeti esindajad.

Murule koguneb 16 poissi-tüdrukut, käes ümbruskonna topograafilised kaardid ja kompassid. Selgitatakse orenteerumise põhimõtteid üldiselt ja siirdutaksegi otse metsa, maastikule, kus kaardi ja kompassi müsteeriume on praktilises tegevuses parim lahendada.

Grupid on omavahel ühenduses walki-talkie raadiotega, uskumatult praktiline ja efektiivne menetlus, mis vähendab tohutult jalavaeva ja teeb ühtlasi ka tegevuse põnevamaks.

Ja vähese aja möödudes, jälgides ümbritsevat maastikku, järvi ja kõrgendikke ja võrreldes neid kasutatatava topograafilise kaardiga – siis äkki tuleb välja, et asi tegelikult polegi nii raske. Kõik klapib ju. See täpiline joon on teerada, millel just praegu käiakse, tihedamad kriipsud vasakul tähistavat kõrgustikku ja tohoh, ka see on õige. Sääl ju ongi igavene pirakas ja kõrge kalju.

Käsile ka kompass ja selle käsitsemine. Selgitatakse kuidas määratakse kindlaks soovitud suuna, kuidas kompassi abil liikuda maastikul, kuidas saab valida mugavamat ja efektiivsemat liikumist. Sest ega igakord liikumine linnulennult otseteed polegi väga otstarbekohane. Ja edasi paljupalju muud põnevat ja huvitavat orienteerumistarkust.

Noortele meeldib looduses, puhta õhuga metsas. Vahetevahel võetakse peotäis palukaid suhu pistmiseks ja neid on siin-seal nii et lausa punetab. Siin ja seal isegi veel mustikaid, kuigi need on juba pisut vesised.

Lõunasöögiks tagasi Veskijärvele, kus Stockholmi Eesti Maja kokk Lauri Nurmissaar koos Mart Aasperega on valmistanud maitsva lõuna. Ja vahepeal on ka lipuvarras kohale pandud. Lehvib rootsi ristilipp, kuna vana lipuvarda jaoks kasutusel olnud eesti lipp on liiga väike. Ent järgmiseks korraks on muretsetud ka parajates proportsioonides sini-must-valge.

Pärast lõunasööki pisut puhkust ja siis hõikab taas Lembit Klemmer oma "jõmmid" maastikule, lihvima varem omandatud oskusi ja õppima uut. "Lemps" on teadagi noorte hulgas ülipopulaarne juht. On tegelenud noortega aastakümneid, omab tohutuit erialaseid oskusi ja oskab neid noortele ka populaarses vormis esitada. Kõik läheb kui lepase reega.

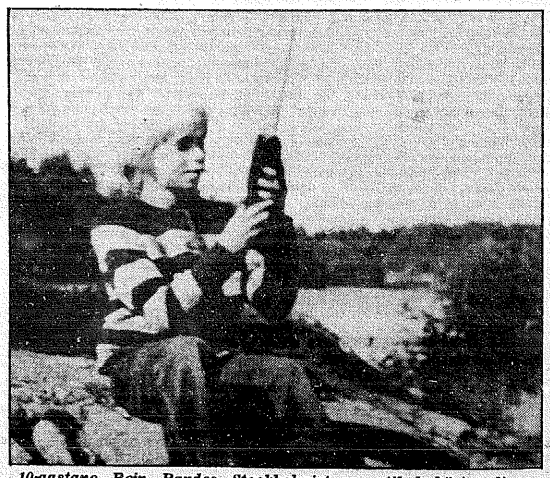

10-aastane Rein Randes Stockholmist maastikul käsiraadioga (Walkie-talkie) kontakti pidamas orienteerumiskeskusega Veskijärvel. (EPL-foto Klemmer).

Ja peamajast pisut eemal tossab Veskijärve uue soome sauna korsten. Sauna kütab majavanem Heldur Joa, kannab vett, korraldab kasevihtu ja ühesõnaga valmistab ette mõnusat ja tulipalavat sauna pärast väljas rassimist.

Saun on tõepoolest tulikuum ja mõnus. Sopsuvad vihalöögid väsinud musklitele, kohiseb ja mühiseb keris ja aegajalt kostab järvest vägev solin ja puristamine kui mõni ülekuumutatud tegelane veest jahutust otsib. Ja muidugi asjakohased saunajutud. Ümbes nii:

— Kas teate poisid kuidas misjonärid sattusid kannibalide kätte. Soomlane, rootslane ja norralane?

— Ei tea.

— Noh, võtsid siis kannibalid kätte ja pistsid norralase katlasse. Ei maitsenud, sugugi mitte. Rootslasega sama nali, ikka vintske ja sitke. Võeti siis käsile soomlane, topiti katlasse, pandi veel kaas kõvasti peale ja keedeti ekstra kaua. Siis kaas pealt maha. Mispeale soomlane pistis pea välja ja küsis:

— Perkele, kas teil käterätti ka on?

Summa summaarum, nii peaksid ka eestlasist saunasõbrad end kannibaalide hulgas hästi klaarima.

Järg lk. 7

Ajaleht Economist:
Nõuk. Liit ootab ära Lõuna-Euroopa arengut kindla eesmärgiga laiendada oma võimupiire

LONDON (VE) — Londonis ilmuv ajaleht "Economist" võtab lähemalt vaatluse alla viimased sündmused Lõuna-Euroopas ja konstateerib, et N. Liit ootab valvsalt praegu Portugalis, Hispaanias jaltaalias toimuvat arengut ning seniste süsteemide lagunemist, mis annab venelastele suuri võimalusi oma võimupiiride laiendamiseks. Eile oli see Lissabon, täna on päevakorral Ateen ja kas homme ei kärise senine süsteem Madriidis? küsib ajaleht. "Economist" kinnitab, et kahe diktatuuri langemine Lõuna-Euroopas ei tähenda veel võitu demokraatiatele vaid, siin on mängus palju komplitseeritumad sündmused.

Neljal Lõuna-Euroopas asuval riigil — Portugalil, Hispaanial, Itaalial ja Kreekal — on palju sarnasust ning poliitiline stabiilus on seal alati olnud suure küsimusmärgi all. Hispaanias on kehtinud Franco diktatuur 1939. aastast alates, kuid keegi ei oska ennustada, mis juhtub seal pärast Francot. Portugalis kehtis diktatuur 1926. aastast alates, kuid see varises kaardimajana kokku mööduna aprillis asumaades toimuvate sõdade survel.

Kreekas seitse aastat võimul olnud sõjaväelaste valitsusele said saatuslikuks Küprose sündmused, millede põhjustajaks olid samad sõjamehed ise oma suurte ambitsioonidega.

Itaalias on kehtinud demokraatlik kord pidevalt 1945. aastast saadik, kuid üks valitsuse kriis on järgnenud teisele ning administratsioon on kokkuvarisemas, kuna post ei tööta korralikult, jäätmed jäävad koristamata ning kurjategijad karistamata. Sellises olukorras on loomulik, et viimasel ajal kõneldakse juba avalikult uusfashistide võimuletulekust või kommunistidega koalitsioonivalitsuse moodustamisest.

Nelja eelmainitud riigi sisepoliitilised probleemid on tekkinud peamiselt sellest, et kõigis nendes riikides mängivad mõjuvat osa mittedemokraatlikud grupid.

Sõjaväes domineerivad silmatorkavalt konservatiivse mõtlemisviisiga ohvitserid ning Itaalia sõjaväe juhtkonnal on tihedad sidemed uusfashistliku liikumisega. Vasakpoolsete gruppide rindes on domineerivaks jõuks marksistid kes kes kuni viimase ajani ei ole varjanud, et nende eesmärgiks on maksva riigikorra kukutamine revolutsiooni teel.

Alles viimasel ajal on marksistid oma tõelliste sihtide varjamiseks hakanud liberaalide meelitamiseks ja uinutamiseks kõnelema demokraatlikkudest printsiipidest ja koostööst teiste poliitiliste parteidega.

Euroopas on palju diskuteeritud demokraatlikkude jõudude nõrkusest Portugalis, Hispaanias, Kreekas ja Itaalias. Tundub et peamiseks põhjuseks siin on majandusliku arengu suunad, mis on takistanud teadliku ja stabiilise keskklassi moodustamist ja esile kerkimist, keoleks olnud demokraatlikkude põhimõte ja institutsioonide tugevamaks tugisambaks. Portugali üheks suuremaks probleemiks ongi praegu sellise keskklassi täielik puudumine.

Sellest tingituna ongi seal keskparteid ja parempoolsed väga nõrgad ning kommunistlik partei tõstab üha silmatorkavamalt pead.

Portugali kommunistlik partei mängib Itaalia ja Hispaania kommunistlikkude parteide eeskujul praegu mööndukat parteid. See on mõeldud võimul oleva sõjaväe mõjutamiseks ja oma tegelikkude eesmärkide maskeerimiseks. Samal ajal aga tugevdab kommunistlik partei oma positsioone ametiühingutes ja omavalitsustes ning saadab oma agente tähtsamatesse ministeeriumitesse ja ajalehtede toimetustesse.

Itaalia kommunistid saavutasid suure profiidi oma võitlusega fashismi vastu. Hispaania kommunistid, kes loodavad oma mõjuvõimu Hispaanias suurendada Portugali kommunistliku partei eeskujul, on võitnud viimasel ajal liberaalide ja sotsiaaldemokraatide usalduse, mida kinnitab nende kolme partei poolt ühise uue "demokraatliku grupi" moodustamine.

Lõuna-Euroopa kommunistlikud parteid on oma poliitilise manöövrdamisega juba nii kaugele jõudnud, et nad esinevad demokraatliku alternatiivina kokkuvarisenud autoritaarsete rezhiimide asemel.

Probleem seisab ainult selles, et demokraatia on ainult suitsukatteks kommunistide tõelistele eesmärkidele ning et nad tegelikult talitavad Lenini poolt proklameeritud põhimõtte järele, mis kinnitab, et marksistid ej loobu vajadusest korral ühestki manöövrist ega võitlusvahendist.

"Economist" arvab, et Kreeka ja Hispaania ei kaldu lähemas tulevikus eriti vasakule. Kreekas on nüüd võimul kompetentne tsiviilvalitsus, kes tegutseb 1952. aastal vastu võetud põhiseaduse alusel. Kreekas võib aga Küprose sündmuste taustal uuesti võimule tulla sõjaväelaste valitsus, kuna sõjaväelased omavad vaatamata uue peaministri puhastusoperatsioonidele nii sõjaväes kui ka julgeolekupolitsis mõjuvõimsaid positsioone.

Valik Kreekas võib tulevikus kujuneda parempoolsete tsiviilistide või parempoolsete sõjaväelaste vahel.

Sama olukorda võib välja kujuneda Hispaanias pärast Franco kadumist, kuna võimu võivad üle võtta kas konservatiivne valitsus prints Juan Carlose juhtimisel või sõjaväelaste poolt kontrollitud ultraparempoolne valitsus.

Portugalis ja Itaalias loodavad kommunistid mängida aga tundvalt suuremat rolli. Itaalia naabermaas Jugoslaavias, millel on alati suur mõju oloud Itaaliale, võib aga pärast Tito surma tekkida väga komplitseeritud olukord.

Jugoslaavia sündmustesse võib aktiivselt sekkuda N. Liit ja lülitada Jugoslaavia tagasi Moskva orbiiti ja kontrolli alla.

Neljakümnendate aastate kestel rakendas USA president Truman oma doktriini ja töttas Kreekale appi, kui kommunistid ähvardasid seal võimu üle võtta. Kas USA ja teised NATO riigid rakendavad sama printsiipi kui N. Liit sekkub oma sõjaliste jõududega Jugoslaavia sündmustesse? Kas seda doktriini rakendatakse Portugalis kui kommunistid üritavad seal nooremate ohvitseride toetusel võimu ülevõtmist?

Ning kas see doktriin on rakendatav Itaalias kui kommunistid võtavad seal valitsuse üle poliitiliste kombinatsioonidega.

Nendele küsimustele on raske vastata ja seda arvestab ka N. Liit, kes kasutab osavalt ära need väimalused, mis talle avanevad Lõuna-Euroopas. N. Liidul on seda kergem rakendada oma edasitungi plaane, et liberaalsed ringkonnad on valmis teravalt kritiseerima läänemaailma autoritaarseid parempoolseid rezhiime, kuid nad pigistavad silma kinni kommunistlikkudes riikides eksisteerivatele diktatuurirezhiimide suhtes.

Salazari autoritaarne rezhiim ja koloniaalriik Portugalis oli läänemaailma liberaalidele kaua aastaid pinnaks silmas kuid sealjuures unustatakse see fakt, et pärast Portugalis toimunud riigipööret on kommunistid suurendanud seal pidevalt oma kandepinda, mille tulemusena Portugal ei lähe vastudemokraatlikule korrale, vaid sõjaväelaste või kommunistide valitsusele.

On selge, et N. Liit ei jäta ära kasutamata neid suuri võimalusi, mis talle avanevad Lõuna-Euroopas tekkinud ebastabiilses olukorras. Moskva ei ole kunagi aktsepteerinud demokraatlikke riigikordasid Lääne-Euroopas ning praegused sündmused avavad talle väravad jõudude tasakaalu kõigutamiseks.

Samal ajal kui läänemaailm juubeldab tõis- või poolfashistlike valitsuste kukutamisega Portugalis ja Kreekas ei näe ta neid hädaohte, mis kerkivad päevakorrale nende riigipöörete paratamatu jatkuna.

Tuuli Reijonenist soome ajakirjas

HELSINGI (EPL) — Ajakirjas Uusi Maailma tutvustab soomeestlasest ajakirjanik Seppo Kervinen rubriigis "Inimene 74" tuntud soome kirjanikku, ajakirjanikku ja kultuurisiksust Tuuli Reijonen-Uibopuu, kes soomlastele on aktuaalne ühe tema televisiooniteatritüki kaudu. Tuuli Reijonen teatavasti valdab eesti keelt ja kuulub eestlaste sõprade hulka juba aastaid, olles mh. ka Eesti Päevalehe kaastöölisi.

TUULI REIJONEN

Reijonen jutustab kõigepealt, et talle on alati olnud selge, et tahab pühenduda kirjandusele (ka tema isa oli toimetaja), kahju ainult, et seda huvi on tulnud peaaegu kõigi publitsistika alade vahel jagada: tal on seljataga kümme raamatut, rohkesti tõlkeid ja ta on tegutsenud ajakirjanikuna mitukümmend aastat.

Ta nendib, et tänapäeval on rasske olla toimetaja, sest võistluse moment on esile kutsunud kahetsetava pinnapealsuse, kuna aga asjalikkus ja vaimne sügavus on kadumas.

T. Reijonen on pidevalt kontaktis Rootsi kultuurieluga (tal on muide korter Stockholmis), ja võrreldes kahe maa kultuuritaset teatri pinnal, leiab ta, et mida rootslased saavutavad majanduslike ja tehnilisse ressurssidega, seda asendab Soomes lihtne ja loomulik talent — soomlased ei ole nimelt nii jäigad, kui sageli kiputakse väitma. (EPL/AR)

Ideaalne Veskijärve piirkond

Õhtul muidugi lõke ja vorstipraadimine ja lõpuks, enne magamaminekut veel kriminulli vaatamine Mardi poolt kaasatoodud televiisorist. Ja Veskijärve kohal särasid miljonid ja miljardid tähed — neidki vaevalt näeb mujal kui siin, väljaspool suitsuseid ja häguseid linnu. . .

Heldur Joa ja Mart Aaspere kõnelevad Veskijärvest üldiselt. Vabaõhuühing Veskijärve pole otseselt seotud ühegi organisatsiooniga, malevaga ega ühinguga. Sinna on teretulnud kõik, kel on villand asfaldist ja linnadest. Nii Stockholmist kui mujalt keskustest. Loodus on erakordselt kauniis, Veskijärve ise asub lühikesel distantsil ümbruskonna linnadest ja on seega ideaalne paik väljasõitudeks.

Ümbruskonna metsades leidub rohkesti marju, näiteks pohli, mustikaid, sinikaid, jõhvikaid. Kuid ka seeni ja pähkleid. Nii et väljasõidulõbu saab vabalt siduda ka rohkem praktilise tegevusega. Ja talvel teadagi on järvederohke ümbrus ideaalne uisutamiseks, suusatamiseks ja ühesõnaga talispordiks.

Saunast on juba juttu olnud, ent Veskijärvel on ka hea kapatsiteediga uus kalasuitsutuse ahi, aerupaat ja tares muidugi ööbimiskohti. On elektrivalgustus, näiteks oli Metsakõdu selles osas palju aastaid vaeslapse osas.

Edaspidi on kavas peamaja tõlendada parema isolatsiooniga, st. seinte vahele pritsida vahtplasti. Seega oleks Veskijärvel garanteeritud ka talvine tegevus suuremas ulatuses kui senini. Peale selle tuleb ehitamisele suur rõdu, kust avaneb vaade kaunile järvele.

Sooviks oleks muidugi ka praeguse puudega köetava pliidi väljavahetamine moodsa elektripliidi vastu. See annaks võimaluse efektiivsemalt ja kiiremini toitlustada Veskijärvele kogunenud kursuslasi. Õige pikas perspektiivis "hoitakse silma peal" ka kõrvalmajal, mis õieti kuulub ühele rootsi kalameeste ühingule, kuid mida peaaegu üldse ei kasutata. Selle eventuaalsel juurdehankimisel või üürimisel saavutatakse olukord, kus Veskijärve saaks korraldada kursusi ja üritusi üsna suures skaalas. Praegu on umbes 16 osavõtjat maksimaalne arv.

Lembit Klemmer omalt poolt lisab juurde, et sooviks oleks õieti noorust, nii skaute kui teisi taas linnast välja metsa vila. Sest ainult sääl saab pakkuda õiget, tervislikku ja ühtlasi ka äärmiselt põnevat tegevust. Miks mitte ära kasutada Sörmlandsledeni huvitavateks matkadeks, korraldada orienteerumiskursusi täpselt nii nagu need on kõigus praegu, omandada paremaid metsateadmisi ja palju muud.

"Lemps" märgib, et praegu käib Veskijärvel koos õieti kolm generatsiooni. Mõistagi tema enda vanused, edasi nii umbes paarikümne aastased või veidi vanemad kuid ka õige noored, kel niiöelda vanemate eeskujul on piirkond hakanud meeldima. Ja seda viimast asjaolu just peabki edasi arendama ja ka propageerima. Kasvõi eestluse säilitamise seisukohast.

Praegused orienteerumiskursused kõlvad veel mõni kord edasi, kuid juba 21. septembril toimuvad vastavad proovid rootsi kontrollantide all, olles niiöelda peaprooviks omandatud oskustele. Lähemat informatsiooni eespool nimetatud tegevuse kohta vahendab heameelega Lembit Klemmer, tel. 08/716 49 45.

Järgmine päev, pühapäev, on samuti soe ja päikesepaisteline. Kaardi- ja kompassitreening jätkub kuni pärastlõunal kahjuks taas on aeg hakata linna poole sõitma. Enne aga veel lõpusaun, vihtlemine ja suplemine järves. Siis üldine korrastamine ja lõpuks jääb uue lipuvarda juurde kaljule lahkujaid nukralt vaatama vaid naabertalu must klisu, kes nädalalõpul sai veskijärveliste käest nii palju ekstramaiuspalu.

Kuid Veskijärve ootab kõiki taas tagasi. Vanu ja uusi loodusesõpru. Teretulemast! (EPL:A).

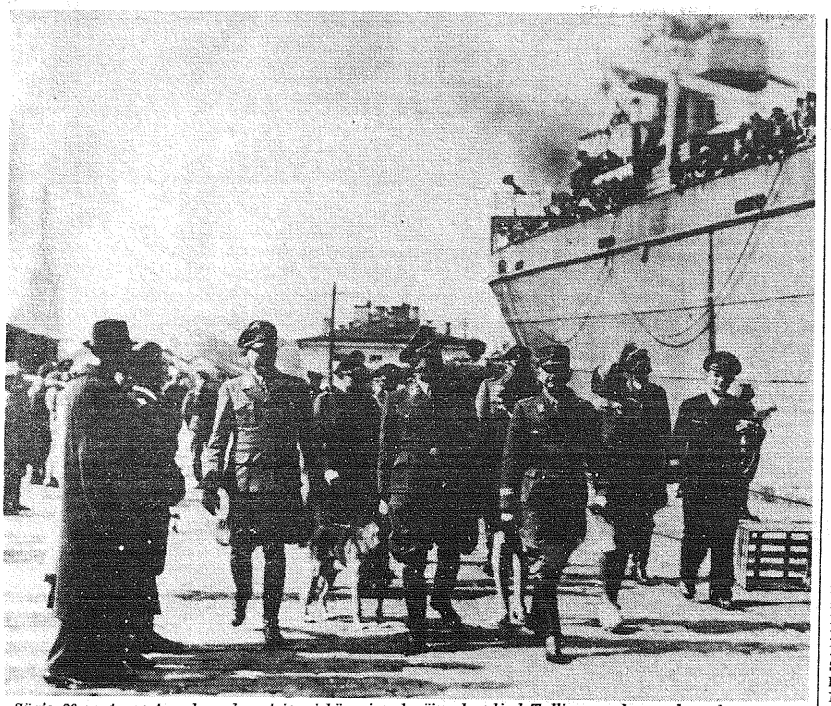

Sügis 30 aasta eest: saksa okupatsiooni kõrgeimad võimukandjad Tallinna sadamas laevale asumas, et põgeneda saatuse hooleks ja venelaste saagiks jäetud Eestist Saksamaale. Esimene mees, paremalt kolmas, on okupatsioonivalitsuse juht Litzmann.

Eestlaste eluraamat sõna- ja pilditeose kujul ilmumas EEK-l

Eesti Kirjanike Kooperatiiv valmistab praegu uue kapitaalteose väljaandmiseks eesti paguluse 30-nda aastapäeva puhul. Ulatuslik teos, mida koostab kirjanik Bernard Kangro, kelle nimega on juba seotud pilditeosed "Meie Maa", "Eesti Talu", "Universitas Tartuensis", "Estlands Ansikte" j.t., kannab pealkirja "Eesti Rootsis" sisaldab rikkalikku pildimaterjali ja selgitavat teksti ning ilmub eelnimetatud kapitaalteoste formaadis maitsekas köites ja kunstttrükkpaberil.

Raamat sisaldab peale sissejuhtause Eesti maast, rahvast ja kultuurist ülevaate meie pagulaselust Rootsis kogu pagulasaja vältel alates saabumisest kolmekümne aasta eest kuni tänaseni. See algab põgenemisteekonnast, elust pagulaslaagrites, tööle siirdumisest, raskustest, poliitilisest olukorrast, edasirändamisest ülemeremaadele. Edasi järgnevad ülevaated – nii palju kui ruum lubab – eesti organisatsioonidest, mida teatavasti oli eriti algaegadel rohkesti, nende eesmärgist ja tegevusest, püüdlustest ja saavutustest, eriti kultuurialadel. See ei möödu puudutamta meie peamisi probleeme oma rahvusliku näo, keele ja identiteedi säilitamisest – kooli, noorsookasvasatuse, ajakirjanduse, usuelu ja teistest küsimustest. See vaatleb ja toob pilte meie argielust ja tööst, kultuurilisest tegevusest, meie pidupäevadest ja rahvuslikuest kokkutulekutest. Rikkalik pildimaterjal mitmest ajaperioodist näitab intensiivset tegevust paljudel aladel, toob tõendi elavast osavõtust mitmesuguse sisuga kokkutulekutest ja koondumistest. Vaevalt leidub aktiivset eestlast, kes kuidagi poleks jäädvustatud.

ERilist tähelapnu on pööratud keskustele Rootsimaa eri osades. Ja seda mitte ainult nendele, kes praegu kus praegu käib elav tegevus, vaid ka sealt ja aladelt, kus see loomulikkudel põhjustel vähenenud. Näeme üllatusega, kui elab on olnud tegevus ja kui suur osavõtt, eriti teatud perioodidel. Näeme nendel piltidel paljusid praegu juba manalasse varisenud kaasmaalasi, näeme tänapäeva täiskasvanuid lastena ja noortena eesti koolides ja noorte kokkutulekutel, näeme iseendid noorematena ja sellistena nagu praegu oleme. Kunagi aastate pärast, kui ajavool on meid veelgi edasi kandnud, näeme tänast aega ja tänaseid inimesi tuleviku silmadega.

Raamatusse koondatud pildid pole olulised mitte üksi mälestuslikust seisukohast vaadatuna, vaid on objektiivseks tõendiks meie teest ja tööst võõrsil möödunud kolme kümnendi jooksul. See on elavks märgiks, et me pole jälgi jätmata kadunud ega kao, ükskõlk kui kaua peaksime elama siin maal. See on ülevaade möödunust, aga ka käeand tulevasele põlvele, kes meie elu ja tööd jatkab, kuigi mitte vahest sel kujul, vaid üldjoonetes samade tähiste all.

Nii ulatusliku ja laiahaardelise teose väljaandmine on kirjastusele tunduvaks majanduslikuks koormuseks. Eesti kirjanike kirjastus on raamatu koostamise ja väljaandmise ette võtnud kaalutlusel, et meie tegevusest jääks objektiivne ülevaade ja mälestus kõigile, kes kunagi pagulasena siin maal on elanud. Kuid raamatul on ka veel teine, vahest isegi olulisem eesmärk – see on tahe näidata Rootsi ühiskonnale mele olemust, saavutusi ja probleeme.

Sel ajal kui me siia maale tulime, oli vaade vööraste suhtes tunduvalt teistsugune kui praegu. Sel ajal oletati meie kiiret assimileerumist ja me ei kujunenud probleemiks siinsele ühiskonnale, me lahendasime oma asjad ise ja omal jõul ilma majanduslikku ja muud abi saamata. Seda, kuidas see toimus, ongi tahe pisut silme ette seada. Nüüd aga mitmeti muutunud olukorras on meilgi probleeme ja õigust saada ühiskonnalt osalt tagasi seda, mis möödunud aastate jooksul oma tööga oleme andnud. Meil on seda nüüd tarvis. Kavas on nimelt teose avaldamine ka rootsi keeles.

Et raamat võiks tulla mahukam, täielikum, ilusam, selleks on vaja iga eestlase huvi ja osavõtt sellest ettevõttest. See ei ole kirjanike ega nende kirjastuse probleem, aid meie kõikide asi. Seepärast peaks igas eesti kodus leiduma teos "Eesti Rootsis", seepärast peaks meie rootsi sõpradel olema võimalus mele eluga tutvuda võimalikult soodsast küljest, võimalikult ilusas vormis. Peale selle on see tõend sellest, et praegu on veel nii paljud eestlased aktiivselt kaasas oma rahvusgrupiga ja võtavad selle elust ja probleemidest osa. Ettetellijate nimed trükitakse ära raamatus. See kujuneb õieti raamatu üheks olulisemaks osaks, manifestatsiooniks meile endile ja ümbrusele. Iga eestlase nimi sellesse meie eluraamatusse!

Raamatu ettetellimishind on määratud arvestades sellise teose tootmiskulusid võimalikult madalana, et maksimaalne arv sellest osa võiks saada. Pärast ilmumist tõuseb hind normaalsele kõrgusele võrreldes rootsi raamatuga. Ka on võimaldatud soovi korral ettetellimisel sisse maksta ainult pool raamatu hinnast, s.o. kr. 47:- ilma käibemaksu ja saatekuludeta. Raamatu ettetellimishind on kr. 94:-, pluss käibemaks ja saatekulu, seega kokku kr. 119:40. Maksta tuleb Eesti Kirjanike Kooperatiivi post-girosse 43 37 71-3. Käesolevas lehes leidub tellimiskupong. Hinna ülejäänud osa, kui ettetellimisel on ära makstud kr. 47:-, tuleb tasumisele siia alles raamatu ilmumisel järgneva aasta algul.

Informatsiooni teose ja teiste raamatute kohta saab kirjastuselt aadressil: Eesti Kirjanike Kooperativ, Fack 1, 220 03 Lund 3. Kasutage juhust et tutvuda eesti kirjandusega paguluses, et liituda raamatusõprade kogudusega! Igasse eesti kodusse eesti raamat!

EESTI MAJA
WALLING. 34-1
Perenaine: 21 81 34
Majavanem: 11 47 77

Mitme aja kilde

Eesti tööstusmaailmas möödus möni aasta tagasi valkselt üks ümmargune tähtpäev. Nimelt tehti sada aastat tagasi – möödunud sajandi seitsmekümnendate aastate algul – esimesi katseid põlevkivi rakendamiseks tööstuslikuks otstarbeks. Proovikaevamised toimusid Kukruse mõisas, kust "põlev kivi" veeti Peterburi uurimistele. Kuid põlevkivi ei suutnud tollal veel konkureerida kivisöega. Umbes 30 aastat hiljem alustati põlevkiviga uusi katseid. K. Pätsi "Teataja" kirjutas nendest 12. jaanuarli 1902 a.:

"Paari aasta eest kirjutasid ajalehed ühest hallist paesarnasest kivist, mida Jõhvi kihelkonnas Järve mõisa ja ka külla maa seest leida on. Möödaläinud sügisel võttis üks Peterburi rahamees või rahameeste selskond Järve mõisa maa peal proovikaevamist ette ja tahtis selle järele mõisa ära osta, et aga mõisat ei müüdud, rentis ta 100 tessatini maad 30 aasta peale ja maksab selle aja sees iga tessatini eesti 750 rubla. Põlevat kivi, mis nii valjuste põlev, et temaga ahju küttes ahi paari korra kütmise järele ära laguneb, on seal 4-6 jala sügavusel 2-3 jala paksune kiht. Igal aastal tahetakse 4 tessatini läbi kaevata ja kivid siit raudteega Peterburisse viia, mis tarvis uuest Sompa pooljammast kaevamiskohani raudtee mõeldakse ehitada. Mis aga neist kividest seal tahetakse tegema hakata, hoitakse alles saladuseks."

Ka sellel proovikaevamisel ei olnud nimetamisväärseid tulemusi. Alles 1916.a. mil Kohtla-Järve ümbruses rajati esimesed lahtised katsekarjäärid, hakkas põlevkivitööstus Eestis kindlamalt juurduma.

SANGASTE KRAHV EESTI PIIMANDUST ARENDAMAS

Käesoleva sajandi alguseks oli Eesti saanud juba võrdlemisi tiheda raudteeühenduse. Esimeseks raudteeks oli teatavasti Tallinn-Peterburi liin, mis avati 1870. Järgnesid Tallinn-Tartu liin, Tartu-Valga-Pihkva liin jne. Sajandi lõpul valmis Pärnu-Valga kitsaroopaline, siis Mõisaküla-Viljandi-Tallinna liin (1900), Keila-Haapsalu liin (1904) jt. Raudteevõrgu tekkimine töi põllumajandusse raidkaalse muudatuse, sest nüüd avanes hea võimalus talusaadusi linnades turustada. Kuidas, näiteks, tänu raudteedele hakkas meil arenema piimandus, sellest jutustab tuntud viljasortide aretaja Sangaste krahv Fr. Berg ("Baltische Wochenschrift" nr. 33, 106):

"Nii näiteks minul ei tulnud talupoegi mitte ainult õpetada piima nõuetekohaselt jahutama, mis on parim abinõu, et teda konserveerida transportimiseks 391 versta taha (Peterburi), vaid ka varustada talupoegi jahutusnõude ja vattkurnadega ning lasta aegajalt nende toodud piima bakterioloogiliselt uurida. Käesoleval ajal ostan ma juba 20 pange päevas ja pean ütlema, et talude piim läheb iga aastaga paremaks."

Fr. Berg kirjutab, et kaugelt suurem osa Peterburi veetavast piimast saadeti Balti provintsides asuvatest jaamadest. Näit. 1904.a. saadeti sealt 650.000 puuda piima Peterburi. Karula jaamast läks 1903.a. 60 puuda, 1904.a. juba 21.671 puuda. Paremate turustamisvõimaluste tõttu hakkasid talud kiiresti moderniseeruma. Tekkisid põllutöömasinad, õpiti moodsamaid põlluharimisviise ning hakati organiseerima ühistegevust.

KEISRI SUGUSELT HAAPSALUS

Seltskondlikku kroonikat töid ajalehed juba eelmisel sajandil. Kuid selles osas puudutati peamiselt ainult kroonitud päid ja "kõige ülemaid" valitsejaid. Ei sobinud kirjutada lihtsurelikest, kuhu keegi suvitama sõitis või muud seltskondlikku nende kohta.

Isa Jannseni "Perno Postimees" pidas hoolikalt kinni sellest joonest ja töi alatasa teateid, kuhu keisripaar on sõitnud, mis välismaa kuningakodades sünnib või kuidas on kõrgeauliste kuberneride või suurvürstide tervis.

Näit. kirjutab "Perno Postimees" 1859.a. (nr. 41):

"Tallinnast kirjutab hea sõber... et meie armolisse Keisri Herra sugguselts sel suvvel jälle Hapsalo merrevet tahtvad prukima tulla. (VES)

Pärandas dollarimiljoni

SYDNEY (MK) – Sydney lehed töid esikülgedel suurte pealkirjadega sõnumi, et selles linnas möödunud aastal surnud tuntud advokaat Austraalias, Roger Lakeman on nüüd avatud testamendiga pärandanud 2,3 milj. Austraalia dollarit abikaasale ja kahele lapsele, vördseis osades. Kadunu abikaasaks oli eestlannast kunstnik Vaike Liibus. Selle nime all on ta tuntud nii austraalia kui ka eesti kunstihuviliste peres Sydney Eesti Maja kunstinäitustelt.

Vaike Liibus abiellus advokaat R. Lakemaniga, jatkates perekondlike kohususte kõrval kunstnikukarjääri. Ta saavutas erilise tähelepanu portretistina, võltes mõned aastad tagasi Austraalia parima naisportretisti auhinna. Lisaks on ta saavutanud silmapaistvuse portreteeritavate isikutega, kellede seas olid Bedfordi hertsoginna, Saudi Araabia prints, Sir H. Beal jt.

Vaike Liibus märgib, et päranduse suurus on olnud temale üllatuseks. Kuid sellest on suur osa paberil, ning kõrged pärandusmaksud kärpivat seda veelgi.

Kohalik elu

STOCKHOLM

Eelteade

Stockholmi Eesti Meeskoori 30. aasta tegevuse tähistamiseks toimub kontsert 30. novembril algusega kell 18.30 Kontserthoone suures saalis.

Louisiana osariik on kinni püüdnud ja Mississippi ja Arkansase osariikidesse eluloomadeks saatnud 5 tuhat alligaatorit (liik krokodille), keda Louisianas loetleakse 300 tuhat, teistes osariikides aga on harva leida.

Rilkilk uurimiskomisjon toiduainete alal otsustas, et teraviljadest valmistatud toiduainetele, alates jahust, tuleb nende toitmisväärtuse suurendamiseks lisada rohkesti vitamiine ja mineraalaineid.

Pääsesid läände

Kodumaa okupatsioonivõimude loal külastasid Rootsis öde Aasa ja Johannes Raudsepp, Elga Mai Sazonova, Olga ja Bernhard Tamm. Venda külastasid Norma Loik, Selma Väerand, SAlme Kuursmets, Johannes ja Ilse Hein. Ema juures olid Eela Elsa Lember ja Tamara Avasalu, abikaasa juures Niina Krooni ja poja juures Velli Maria Tarve. sugulasi külastasid Irma Igolainen, Marie Mäetalu, Vilma Marie Lipp, Asta Palm, Marie JOhanna Lõmps, Arnold Kirss, Eduard Oruste, Heljo Treve, Juhan ja Anne Reet Väljataga, Anne Kasemets, Enn ja Kaia Vohli.

Ameerikas viibis ema juures Renate Kahru, sugulaste juures Viktori Kessel ja Silvi Kaidia. Kanadas külastasid sugulasi Helmi Roomäe ja Vaido Peets.

Norras elaval isal oli külas Helju Signe Reinsoo, Lääne-Saksamaal elaval õel Liidia Leesme ja sugulasel Amanda JUlie Päris. Soomes külastasid sugulasi Ene Tumm, Asta Ingeborg Heinloo, Evald ja Salme Jalakas, öde Heldur Tõllu ja tütart Laine Simulman.

Mercia Braun New Yorgist külastas Rootsit Euroopa-reisi raamides. Ta jõudis nüüd New Yorki tagasi.

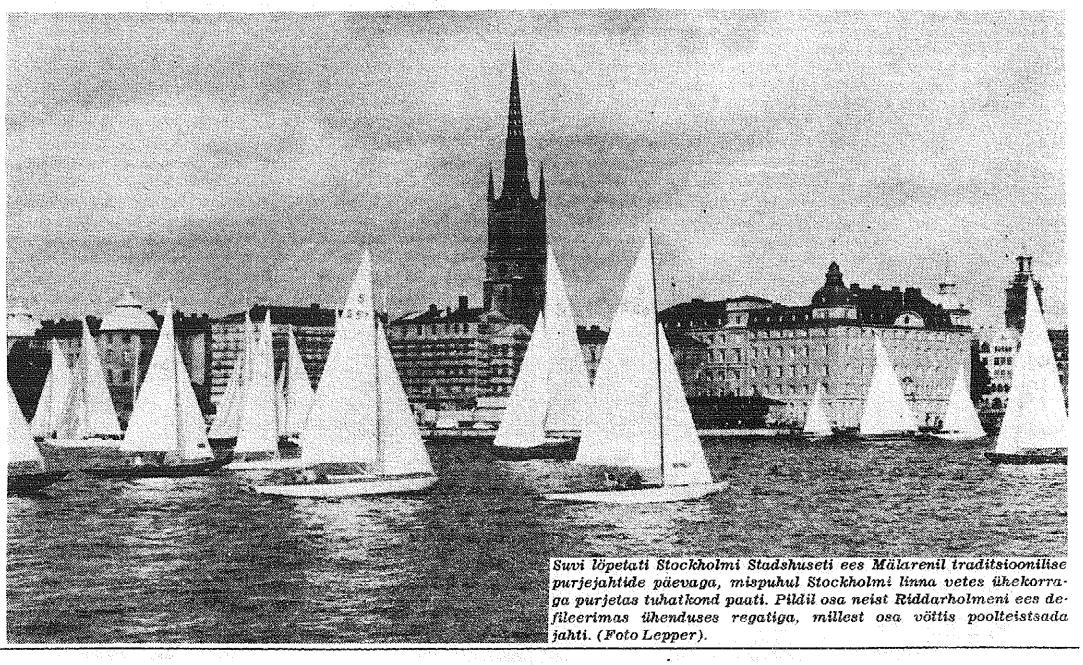

Suvi lõpetati Stockholmi Stadshuseti ees Mälarenil traditsioonilise purjejahtide päevaga, mispuhul Stockholmi linna vetes ühekorraga purjetas tuhatkond paati. Pildil osa neist Riddarholmeni ees defileerimas ühenduses regatiga, millest osa võttis poolteistsada jahti. (Foto Lepper).

Viimased päevad (3):

Ja siis lahkusime kodumaalt võõrsile

Kindralinspektor Soodla informeeris Kloogal sõdureid ja nn. abitahtlikke noori, keda mobilisatsiooniga oli kokku aetud, rinde lootusetust olukorrast, jutustab käesolevas kolmandas lõigus mälestustest üks noori mobiliseerituid. Kindralinspektori autokolonn lahkus ja eemal viibinud üksuse ülem, kirjutises nimetatud Valteriks, tuli tagasi, et likvideerida staapi.

Valter ütles, et need kes soovivad, võivad temaga kaasa minna. Kes ei soovi jäägu maha. Kuna olime omavahel head tuttavad, ajasime nelja silma vahel veel mõned sõnad juttu. Valter ütles, et tal pole valikut, kuna Saksamaale minnes läheks ta sõjakohtu alla (ta oli sakslastele vastu hakanud ja neile näkku deklareerinud, et ta nüüdsest peale neile ei allu ja on vaid eesti armee ohvitser).

Minule ta aga soovitas Eestist lahkuda. Palus veel Jaani, oma kursusekaaslast Bad Tölzist tervitada, kui nägema juhtun. Aga Jaan jäi igaveseks Sinimägedesse, millest kuulsin hiljem, Valter ise olevat partisanina langenud — jah, imelik küll — kusagil Vändra metsades, millest viimastel päevadel nii palju juttu oli olnud.

Nüüd oli ka esmakordne juhtum, kus Dick, Sten, Heino ja mina hakkasime alternatiivvõimalusi kaaluma. Igaühel oli mingi põhjus, mis lükkas otsuse Eestist lahkumise kasuks. Ma ise tuletasin meelde juhtumit suures talus, kust süüa ei antud, korralagedust meeste hulgas ja kuule seljatagant.

Ometi otsustasime öö Kloogal mööda saata. Saime samas kokku ka rügemendi arstiga, keda olime röömsas seltskonnas tundma õppinud idapataljonide aastapäeval, kus sidepoistega olime meelelahutuslikku osa korraldamas. Ta pakkus meile ööaset haiglamajas, et on kõrvalisem ja rahulikum, pealegi minevat temal voor homme hommikul Paldiski, nii et võime jalavaevaga kokku hoida. Pakkus ka veini ja konjakit.

Ärkasime tumedate plahvatuste peale. Need olid pommid, mis langesid Tallinnale, Paldiskile ja merele. Mõlema linna kohal särasid ka tuntud "jõulupuud". Ka klooga lähedale kukkus üks pomm kuhugi sohu. Kõik see kinnitas meile, et punased veel Tallinnas pole.

22. septembri, see on reede hommik, uppus jahedasse uttu. Haiglamaja oli tühi, arstki kadunud ja lubatud voorist polnud midagi näha.

Töttasime raudtee poole. Meil oli õnne: kuulsime vedurivilet Klooga jaama poolt ja ennäe imet — pikk kaubarong tossutas meie poole. Oli sõbralik vedurijuht, kes rongi meie kohal peatas ning leidus teisigi leegionäre, kes rongimürina peale metsast välja volksatasid. Kuulsime tsivilistilt, kes ühel platvormil vorstihunniku otsas istus, et see olevatki viimne rong, mis Tallinnast üldse veel välja tuli.

Saime meiegi igaüks vorstirönga hommikusöögiks. Aga ei seda kraami, mis rongit leidus, ega vorstiröngaid saanud enam keegi kuhugi vedada. Sadam oli tühi. Alles sõjasadamas nägime kaht väiksemat kaubaleva, millele paigutati sõjavarustust.

Meid oli sillale kogunenud 35 leegionäri, neist 3 ohvitseri ja vlieteistkümne allohvitseri ümber. Päike oli vihepeal udu lahutanud ja töötas jällegi tulla päikeserikas soe sügispäev. Selles viimases kodumaa päikesekullas läkski üks ohvitseridest saksa asjamehe juurde ja küsis, mis võimalused on meil laevadega kaasa saada. Teatati, et kui aitame laeva laadida, võime kaasa saada.

Ühele laevale oli paigutatud vene sõjavangid ja nende valvemeeskond, teises laevas oli üks saksa rannakaitsepataljon, sinna võisime meiegi asuda. Laeva nimi oli "Hinrich Peters", kuna teise laeva nimi märkmikustei selgu. Kui asi juba nii kaugel oli, hakkas meil kiire, sakslased aga venitasid otsade lahtitegemisega. Kellaaega pole märgitud, kuid on kindel, et see oli kõvasti pärast keskpäeva, kui sadamasse sõitsid tolmused sakslased külgkorviga mootorrattal.

Nende meeste kiirus tõmbas ka laevad sillast lahti, sest tankid olid jõudnud juba Kloogale. Hiljem kuulsin Saksamaal vangilaagris, et punaste tankide Kloogale jõudes oli metsast tulnud meie mundris mehi punase lipuga "vabastajaid" tervitama ja nende hulgas olnud ka rügemendi arst. Kas see tõele vastab, ei tea.

Meri oli peegelsile. Pakri saared tundusid maalitud dekoratsioonidena teatri ringhorisondi taustal mõne Mälgu tüki puhul Viljandi "Ugalas". Ja kuidagi teatrilaval toimuvana tundus olevat kogu situatsioon. Vaatasime siis stseenile sadama suunas, kus sapöörid hoolitsesid efektide eest: koos kividega kerkis õhku ka kaile jäänud sinine buss, mis võibolla kunagi oli vedanud suvitajaid Tallinnast Piritale.

Nägin mitmegi mehe silmist valguvat pisaraid ja me küsisime endilt ning üksteiselt, kas see tõesti peab olema viimne pilt koduranna st. Oli ängistav vaadata veel kaugelt mereltki paksu süsimusta sõjasuitsu Paldiski kohal, ja kui tajusime torude sähvatusi, oli selge, et idavaenlane on oma kunagise baasiala jälle kätte saanud.

Paneb tagantjärele imestama, et meie väljasõitu ei häirinud ükski vaenuline lennuk ja tundus, et selleks polnud suuremaid eeldusi edaspidigi, kuna ööl vastu 23. septembrit tõusis tugev torm ning taevas muutus madalaks. Ometi leidis pühapäeva hommikul kella seitsme paigu üks nõukogude lennuk meid üles. Kuus kahurpaati ja meie oma õhutõrjekahurid andsid talle kõva tõkketuld, kuid ometi sai ta torpeedo alla visata, mis ujus nooljalt kahe laeva vahelt läbi. Kapten laskis selle peale küpsetada tordi, millest meie muidugi midagi ei saanud.

Maad mööda lipsasime välja Kuramaa kotisuust. Kuid veebruaris 1945 sai Dick koos meie toreda veebliga Sileesias surma, Sten jäi raske kaelahaavaga maha ühte välihaiglasse ja sealt peale on ta jäljed ühtud. Heinost oli nagu midagi kuulda, et olevat olnud Hamburgis, kuid otsimistele vaatamata pole teda leidnud.

Ent elavana tunduvad kapten P 30 aasta eest lausutud sõnad Paldiskis, nii elavana nagu oleks need üteldud elle: "Ometi — kuidas meist keegi ka ei talita, jääme ikkagi relvavendadeks ning jätkame võitlust Eesti vabaduse eest ükskõik kus me ka ei asuks!" (Lõpp)

ILMAR

Göteborgi Meeskoori sügiskontsert Lundis

GÖTEBORG (EPL) — Göteborgi Eesti Meeskoori hooaja-tegevus 1974/75 on intensiivselt käigus. Kuidas saakski see teisiti olla, kui ees on ootamas rida seltskondlikke kohustusi.

Nii on 22. septembril esinemine Göteborgi Kristiine kirikus. Seekord ühiselt Göteborgi Eesti Naiskooriga. SEllal tähistatakse ekumeenilise jumalateenistusega kodumaalt põgenemise 30. aastapäeva.

Oktoobrikuu 5-ndal, laupäeval, on kontsert-esinemine. Aga mitte koori asupaigas Göteborgis, vaid Lundis. Kontsert, mis on seega ühtlasi koori sügispoolse hooaja avangüürituseks, toimub nn. Lõuna-Rootsi rahvapeo raamides. Mida see "rahvapidu" sisuliselt märgitseb, see peaks selguma üsna peatselt.

Pühapäeval, 6. oktoobril on samas, ikka Lundis, kontsert- jumalateenistus.

Nagu üteldud, antakse üksikasjalikum informatsioon hiljem. Seoses koori Lundi-sõiduga on niipalju siiski teada, et buss on juba üüritud, ja need, kes soovivad kaasa sõita, teatagu sellest koorivanemale: Oskar Targama, tel. 46 62 18.

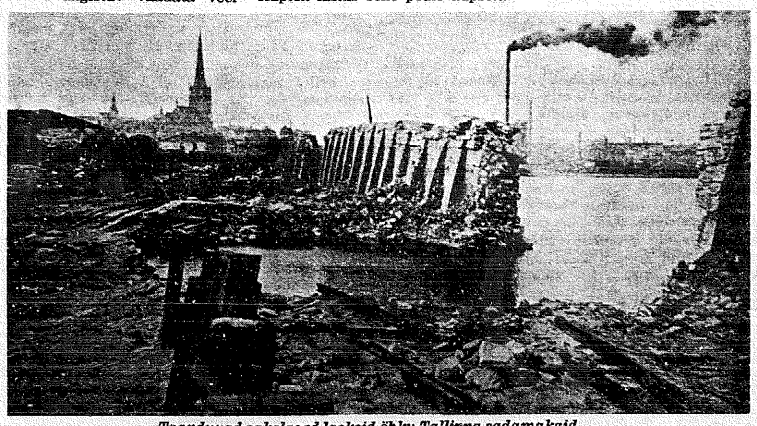

Taanduvad sakslased lasksid õhku Tallinna sadamakaid.

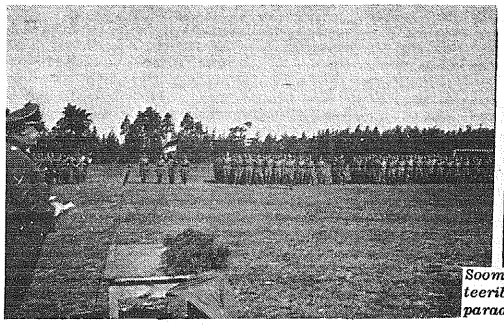

Soomepoisid pärast naasmist Männikul paraadil, kus neid inspekteerib (vasakul) saksa politseikindral Möller, paremal rügement paraadmarsil sealsamas.

Kosmonaudid "kangelased"

MOSKVA — Kremli on vääristnud viimaseid kosmonaute Gennadi Safranovit ja Lev Deminit "Nõukogude kangelase" tiitliga.

Sama tiitli on saanud ka eelmised kosmonaudid, kuid seekord märgib Pravda, et nad on osutanud "erilist vaprust ja kangelaslikkust" oma kosmoselennul. Sõnastus ilmselt kinnitab, et midagi läks viimasel ruumilennul viltu ja mehed elasid üle dramaatilisi momente.

Mõttevahetus:

Soomepoiste kodumaale siirdumine poliitiliselt

Kaul A. Kadak, Eesti Jalaväerügement 200 informatsiooniohvitser soome armees, kritiseeris 8. juuni Eesti Päevalehes ühenduses Soomepoiste ajaloo ilmumisega nende tagasipöördumist poliitilisest seisukohast. 14. augustil võttis Agu Kriisa Lundist sel puhul sõna ja leidis, et Kaul Kadaka kriitika ei pea paika. (Agu Kriisa ei kuulu ise soomepoiste ridadesse, ta käsitleb sõja kõrvalt vaatajana). Kuna Kaul Kadak elab Johannesburgis Lõuna-Aafrikas, on tema vastus saabunud hilinenult alles nüüd.

Eesti Päevalehe 14. aug. numbris mõttevahetuse rubriigis avaldatud Agu Kriisa kirjutis ühenduses minupoolse sõnavõtuga soomepoiste ajaloo ilmumise puhul on veelkordseks näiteks, kuivõrd soomepoiste liikumisega seotud mõttekäigud on mõjustatud emotsioonidest ja soovmõtlemisest, mis ei arvesta realiteete ja paratamatuid olukordi. Eriti ka mitte soomepoiste Eestisse siirdumise küsimuses.

Soomepoistega seotud sündmuste toimetuleku ajal ütleb Agu Kriisa end olnud koolipoisist nooruki. Nooruki, kes loomulikult vähepädeva kõrvalseisjana ei võinud ulatuda nägema kõike olulist ja seda, mis sõjas ja poliitikas tähtis.

Ta ütleb, et ta tundmustega kaasa elas seliele patriootilisest elevusest kantud meeleolule Nõmmel hetkel, kui soomepoisid jõudsid Soomest sinna pärale. Kindlasti olid need hetked nii tulejalle kui vastuvõtjaile meeldejäävalt ülevad. Seetõttu jääb A. Kriisa sõnavõtu toonist ja esitatud küsimusist mulje, et need on sisendatud siirast soovist veel kord tõdeda, et toonane lapsepõlves kogetud elamus pidi olema midagi, millel pidi olema kaineile kaalutlusile toetuv mõte.

Ka realpoliitiline mõte. Oma usu kinnituseks kraamib ta siis kokku väheolulisi kõrvalseiku, tõmbab paralleele Vabadussõja algpäevadega, kõneleb võimalikust Balkani invasioonist ning kõige sellise pisut demagoogilisel viisil rittalükkamisega arvab ta leidvat õigustuse soomepoiste siirdumisele sakslaste meelevalla ja käsutuse alla.

Sealjuures jagab ta oma õpetlikud sõnad ka Eesti riigipeale Pätsile. Päts eksinud, kui ta Teise maailmasõja eelpäevadel püstitas põhimõtte, et eesti rahvas ja riik tulevad käimasolevast sõjast läbi viia tervena. Seega ka siis nii väheste inimkaotustega kui võimalik. Kadunu soomepoiste rügemendi ülema eversti Kuusela ja ka allakirjutanu arvates oli president Pätsi asetatud põhimõte ainuõige ja ainuvõimalik, millise Eesti riigipea võis Teise maailmasõja algul oma rahva ja riigi kohta üles seada. Eks järgne samast nõudest, et meil tulnuks oma kasinate inimvaradega hoiduda sõtta sekkumisest nii venelaste kui sakslaste poolel.

Samal seisukohal ei asunud ei venelased ega sakslased ja ka Kriisa ei lepi sellega. Tema leiab omas kirjutises, et pärast atentaati Hitlerile olnud Saksa ohvitserid hoopis teised mehed ja teises meeleolus. Seega sobinuks meil asuda sõja lõppjärgus sakslasi toetama ja seega tulnuks nähtavasti siis ka soomepoistel asuda sellele Kriisa poolt soovitatud poliitilisele liinile.

Nii lihtsalt lahenduvad küsimused Kriisa käes ja nii vähe tunneb ta soomepoiste meelsust. Aga muidugi pole ligemale kakstuhat Eestisse läinud ja Nõukogude Liidu ahelais vaevelnud ja hukkunud soomepoissi teda palganud endale eestääkijaks ning seepärast ei tule Kriisa iseväärki siblimist soomepoiste ajaloos talle panna pahaks.

Kogu eesti ajalugu kõneleb hoopis teist keelt. Nii sakslased kui venelased on mitmesuguse armuõpetuse saatel aina trüginud meie maale seda vallutama ja asustama ning Teise maailmasõjaaegne sakslus polnud mainitud taotluse mõttes mingiks erandiks oli ta siis nats või sots.

Dr. Mäe ja Ko poolt Teise maailmasõja ajal arendatud koostöö sakslastega jääb igal juhtumil tegevuseks, millel võinuks ka kõige parema taganttuule puhul olla Eesti iseseisvuse taastamise suhtes vaid vähene ja kaudne tähendus. Üksköik, mis muidu Teise maailmasõja ajal kirjutati, kõneldi ja mõnel pool ka usuti.

Soomepoiste Eestisse siirdumise suurimaks puudujäägiks jääb seik, et mindi ilma poliitiliste tagatistega, mis kindlustanuks, et soomepoisid saanuks võidelda Eesti iseseisvuse eest meie oma Vabariigi Valitsuse ja ülemjuhatuse all. Conditio sine qou non. Nagu lood tegelikult kujunesid, allutati soomepoiste Saksa käsualuseiks, lõhuti üksusena laiali ning pandi tegema seda, mis saksad käskisid.

Selles on kogu küsimuse essents ja hinnangu alus poliitilises mõttes ja sellest on olnud jutt, kui küsida, kuidas olid lood Eestisse tagasiminekuga. Soomepoisid, kes olid end deklareerinud võitlusüksuseks Eesti iseseisvuse eest par excellence ning sellisena omasid liitlassõbraliku orientatsiooni, leidsid end korraga kombineerituks Saksa sõiduvette.

Aga nii see näib olema Kriisale armas. Kui see on nii ja nii see näib olema, siis ei ole meil üksteisega palju arutada. Kumbki laulgu omast lauluraamatust.

K.A. KADAK

— — —

Sport

Hõbemedal

Moskvas toimunud maailmameistrivõistlusi moodsas vilevõistluses tuli junioride klassis hõbemedalile eestlane Raivo Russman, kes saavutas 5.185 punkti. Kulla võitis venelane Vladimir Galavtin 5625 punktiga ja pronksi ameeriklane John Sea 5.155 punktiga. Russmanil ebaõnnestus vehklemine ja ujumises ei saavutanud ta oma tippmarki. Ta oleks senioride poolel sama tulemusega saavutanud pronksmedali. Russmann on Tallinna Pedagoogilise Instituudi üliõpilane.

Ketast 57.70

Tallinna kergejõustiku meistrivõistlusil heitis Ilo Sepp heatasemeliselt 57,80 ketast. See on ta isiklikuks rekordiks. Osaheites võitis Mait Paama 74,14-ga, üle 70-ne heitsid võistlusel üldse neli meest.

• Huumor

Ema saadab oma väikese poja kooliõe sünnipäevale. Ta küsib pojalt: "Nüüd, mu kallis, mis sa siis teed kui sa oled kõhu ilusasti täis söönud?"

"Siis ma tulen kohe koju, ema," vastab poeg.

Juku vähkreb voodis ja ütleb lõpuks emale, emale, kes istub voodiserval ja koob sukka: 'Ema, uni ei tule, palun räägi üks muinasjutt."

Ema tõstab pea ja heidab korraks pilgu keelale: "KAnnata veel tund, siis tuleb isa kalalt ja räägib seda meile mõlemale."

Pärast mitu kuud kestnud analüüsi teatakse patsiendile, et ta on terve. "Tele ei kujuta enam ette, et te olete Napoleon", mainib patsiendile psühhiaater.

"See on tore", vastab patsient. "Ma pean kohe minema Josephine juurde ja teatama talle sellest heast uudisest."

Miks satellitriikides on lõpetatud voodite valmistamine?

Väga lihtsalt — funktsionäärid puhkavad roosidel, aktivistid lamavad loorberitel, klassivaenlased ei maga üldse, harilik kodanik seisab sabas ja üljejäänud "istuvad".

Proua tuleb veidi sasitult koju, viskab käekoti tooolile ja ütleb mehele:

"Kas tahad praegu teada, mis meie autoga täna juhtus või tahad seda lugeda homme lehest?"

Küsimus: "Millega on seletatav malemängu populaarsus ja tase N. Liidus?"

Vatus: "Riiklikud "treeninglaagrid Lubjankas, Krestõis ja Butõrkas kestavad sageli 25 aastat järgemõõda."

"Ma lähen tagasi ema juurde!" ulub noor noorik pärast esimest abielukrahhi. "Aga seda ma sulle ütlen, et siis me tuleme tagasi juba kahekesi!"

Kohalik elu

BORÅS

30 a. paguluses

Boråsi Eesti seltsi ja Boråsi Eesti Pensionäride ühingu ühine koosviibimine paguluses viibimise 30. aasta tähistamiseks toimub pühapäeval, 29. sept. kl. 15 Moderata Samlingspartieti ruumes, Skolgatan 21.

Kavas avasõna pensionäride ühingu esimehelet J. Pruunilt, palvus õp. Kodreselt, deklamatsioone ja lauluettekandeid. Peaköne kirjanik Arvi Moorilt ja lõppsõna E. Seltsi esimehelt A. Jakobsonilt. Järgneb kohvilaud Naistoimkonna korraldusel ja pr. Loorentsi juhatusel. Kõik on teretulnud.

LUND

Ettekandekoosolek

Eesti Teaduslik Selts Rootsis, Lõuna-Rootsi osakond Lundis korraldab ettekandeskoosoleku reedel, 20. septembril kl. 19.30 Zooloogia Instituudi kuuldesaalis, Helgonavägen 3 A, 3 tr. Köneleb dr. Selma Arner teemal "Kontaktallergiline ekseem". Kõik teretulemast.

GÖTEBORG

Eesti keele kursus

Eesti keele kursus rootslastele, nii algajatele kui ka edasijõudnutele algab 24. sept. kl. 19 Eesti Komitee Göteborgi osakonna ruumides, Drottninggatan 27, kolmas korrus.

GÖTEBORG

Partille täienduskool

Partille Eesti Täienduskool alustas tegevust 12. septembril, kusjuures õpetajaks on Eha Mändlo. Edaspidi toimub õppetegevus teisipäeviti kl. 18 Kyrkskolanis, saalis nr. 2 Partilles. On soovitav, et kõik ümbruskonna lapsed leiavad tee täienduskooli, seega ära kasutades Eesti Komitee poolt taotletud ja saadud omavalitsuse positiivset toetust.

GÖTEBORG

Mängukool

Göteborgi Eesti Mängukool alustas tegevust laupäeval, 7. sept. ühise väljasõiduga merele "Paddaniga". Ilusa ilma tõttu oli osavõtt rohkearvuline. ICA-Kurireni poolt korraldatud joonistusvõistluse "Mitt favoritdjur" esimese 25 võitja hulgas oli ka Göteborgi Mängukooli kuue-aastane õpilane Anne Mägi. Tema lemmikloomaks oli kass poegadega. Võistlustulemused avaldati ICA-Kurirenis nr. 35. Ajalehele oli saadetud üle kolme tuhande lastejoonistuse.

STOCKHOLM

Pensionäride kokkutulek

Pensionäride ühingu liikmete kokkutulek toimub teisipäeval, 1. oktoobril kl. 13 Eesti Majas, Wallingatan 34.

Muusikalisi ettekandeid viiulil Sanda Umblialt. Osa võtta soovijail registreerimine vajalik hiljemalt reedeks 27. sept. telefonidel 38 68 60 ja 31 53 73 ning 26 58 22.

HELSINGBORG

Naisringi koosvilibimine

Helsingborgi Naisring avab oma sügishooaja tegevuse koosvilibimisega pühapäeval, 22. sept. kell 15.30 KFUM-i ruumides, Södra Kyrkogat. 24. Kohvilauas jutustavad liikmeskonna daamid suvepuhkuse muljeist.

NORRKÖPING

Vaimulik muusikaõhtu

Laupäeval, 21. septembril kl. 18 toimub vaimulik muusika- ja lauluõhtu Salemi kirikus, Bredgatan 15. Esineb noor eesti muusika Charles Kipper Torontost. Kaastegev Lauri kvartett. Kõik kaasmaalased on teretulnud.

STOCKHOLM

Moedemonstratsioon

Esunduse Narisring korraldab pühapäeval, 6. oktoobril kell 13 Eesti Majas sügismoodide demonstratsiooni. Pääsmed saadaval pr. Mambergilt — tel. 67 70 53 või pr. Augilt Eesti Majas.

— — —

Õpetajate päevad Stockholmis

Eesti Komitee Kooli- ja noorteotsikonna korraldusel toimuvad 4.—6. oktoobrini Stockholmis eesti õpetajate päevad, millest osavõtma on kutsutud eesti algkoolides, täienduskoolides ja mängukoolides töötavad õpetajad.

Reedel 4. oktoobril toimub õppetundide külastamine Stockholmi Eesti Algkoolis ja sellele järgneb arutlus tundides kasutatud metoodiliste võtete ja õppevahendite kohta. Reedel kell 19 toimub Eesti Gümnaasiumiõpetajate Ühingu koosviibimine Eesti Majas.

Laupäeval 5. oktoobril külastatakse Stockholmi Eesti Lasteaeda ja Stockholmi Eesti Täienduskeskkooli. Õhtupoolikul toimub arutlus Lasteaias ja Täienduskeskoolis toimunud töö kohta. Järgneb arutlus Maie Mathieseni juhtimisel: Kuidas kasutada A. Lenki õpikut "Õpeta mind lugema" I ja II.

Õhtul demonstreerivad Helga Kerstell ja Aadu Kajassaar audivisuaalseid õppevahendeid ja arutletakse ühiselt kava uute õppevahendite muretsemiseks. Pühapäev 6. oktoober algab Herman Rajamaa ettekandega teemal: Õigekeelsuse sõnaraamat eesti ühiskeele säilitajana.

Eeva Merike Kangro räägib oma kogemustest: Kuidas õpetada eesti keele võõrkeelena. Kohalike eesti koolide esindajad annavad lühikese ülevaate olukorrast kohtadel kooliaasta algul. Soome õpetajate päevast Oulus annab ülevaate Leida Laan ja õpetajate organisatsioonidest räägib William Muld. Õpetajate päevade juhtajaks on Eesti Komitee Kooli- ja noorteotsikonna esimees Juhan Ungerson.

Raske haiguse järele lahkus minu armas kallis abikaasa

Akilina Lääts

Sünd. 9/5 1901 Kärlas Saaremaal
Surn. 13/9 1974 Västeråsis

Mälestab valusas leinas

VSEVOLOD OMAKSED
Eestis

Matusetalitus toimub laupäeval, 28. septembril kell 11.30 Hovdestalund-Korset kabelis Västeråsis.

Armas

Akilina Lääts

Mälestavad kurbuses

ANNA ja PEETER TÄNAV

ELISABETH AUS

JÜRI, AUNE ja KALJU ALAS

Armast

Akilina Lääts'a

mälestab kurbuses

BERNHARD TEERN
perekonnaga

Ustavat sõpra

Gerda Olak'it

leinab ja mälestab tänumeeles

HELMI ELLER

• Leinateated

Torontos surl 21. augustil Liine Veelaid, n-na Maripuu, sünd. 29. märtsil 1901 Saaremaal.

Torontos rusl 23. augustil Oskar Sepp, sünd. 7. märtsil 1895 Kuressaares.

Torontos surl 22. augustil major Leopold Talving, sünd. 14. jaanuaril 1894 Tallinnas.

Head sõpra

Aleksander Lougas't

mälestavad

AAVO SALUMÄE
abikaasaga

KRISTJAN SIIMSON

Armast

Werner Amberg'i

Surn. 7/9 1974 Londonis

mälestavad

VEND
abikaasaga Poolas

ÖDE
perekonnaga Argentiinas

SUGULASED

Kommünikee

Algus lk. 1

12. septembril 1934 kirjutasid Eesti, Läti ja Leedu välisministrid Genfis alla "Üksmeele ja koostöö lepingule Eesti, Läti ja Leedu vahel", milline astus jõusse 3. novembril 1934.

BAlti riikide vahel arendati kestvat ja pidevat koostööd hariduse, kunsti, teaduse, ajakirjanduse, raadio, spordi jm. aladel.

Balti rahvaste rahulik elu ja koostöö katkes järsult 1940 juunis, kui Nõukogude Liit oma sissetungiga okupeeris kõik kolm Balti riiki. Nõukogude vägivaldse okupatsiooni tõttu elavad BAlti rahvad nüüd nagu suures kontsentratsiooni laagris. Neil puuduvad jatkuvalt kõik põhilised vabdused ja inimõigused nii nagu ka juurdepääs vaba maailma ideedele, kirjandusele ja kunstile, ega saa nad omapoolset panust anda vabadele rahvastele.

Koostöö jatkub aga nende mitmete tuhandete eestlaste, lätlaste ja leedulaste vahel, kes elavad vabas maailmas. Balti riikide diplomaatilised esindajad töötavad oma vastavate maade iseseisvuse ja suveräänset õiguste taastamiseks tihedas omavahelises arusaamises ja samas vaimus, nagu ettenähtud ülalmainitud lepingus.

Eesti, Läti ja Leedu diplomaatilised esindajad, tulles kokku Balti Liidu 40. aastapäeva puhul Washingtonis, tahavad järjekordselt kinnitada oma kindlat veendumust, et põhimõtted, mille eest Teises maailmasõjas võideldi, nimlt kõikide rahvaste õigus endale vabalt valida valitsemisvormi ja neilt röövitud suveräänsete õiguste ning omariikluse restaureerimine, peavad saama rakendatud ka eesti, läti ja leedu rahvaste suhtes.

Kolonialism Balti piirkonnas tuleb lõpetada, eriti arvesse võttes, et viimase poolteise aastakümne kestel on 97 prots rahvastest saavutanud enesemääramise ja iseseisvuse, kes 1940 elasid koloniaalvõimu all.

Balti riikide diplomaatilised esindajad usuvad, et "Üksmeele ja koostöö leping" on jatkuvalt eestlaste, lätlaste ja leedulaste vahel ühendavaks moraalseks jõuks, kuni kõrgem eesmärk — Balti riikide kui endiste Rahvasteliidu liikmete vabanemine ja iseseisvuse taasamine — on teoks saanud.

E.V. ESINDAJA FORDI AMETISSEASTUMISEL

Eesti Vabariigi esindus New Yorgis sai seoses nue USA presidendi piduliku esinemisega kongressi mõlemale kojale telefonilise kutse osa võtta samal õhtul toimuvast kongressi istungist.

Armast sugulast ja sõpra

Aleksander Lougas't

Sünd. A.1902 Mustjalas
Surn. A. 1974 Norrköpingis

mälestavad leinas

WLADIMIR LÕUGAS
perekonnaga

JOHAN ja OLGA KAHJU

ARMIIDA
perekonnaga

Arhitekt. . .

Algus lk. 1

ritud Toronto ülikoolile. Ülikool maksab üüri küll 22.535 dollarit aastas, kuid mitte Tartu kolledzhile, vaid firmale Stident Management Services, milline ehitajail on samad ruumid 50-ks aastaks üürinud 1 dollariga aastas. . .

Selle firma omanikud on arhitekt Wellsi perekonnatrust ja arh. Tampõllu perekonnatrust. Need arhitektid projekteerisid kolledzhi, mis ehitati 50-ks aastaks antud odava ühiskondliku laenuga. Nagu majandusjuht Mägi jutust selgub, oli maja juhatus sunnitud alumise korruse 1 dollari eest välja laenama, kuna arhitektid nõudsid seda vastuteenusena majale antava hädavajaliku laenu eest.

Nagu ajalehtedest edasi selgub, on arh. E. Tampõld kaotanud Ontrio kõrgemas kohtus protsessi seoses tema tegevuse uurimisega üliõpilaselamute ehitamisel. Tampõld ja Wells olid taotlenud Ontario Arhitektide Ühingu uurimiskomisjoni tegevuse peatamist nende suhtes. Kohtukulud jäid arh. Tampõllu kanda.

Majaproua ütleb kõrgilt teenijale:

"Minna, aga nüüd on mul lõplikult villand kirjakandja öistest külaskäikudest!"

"Armuline proua!" lööb teenija kaht kätt kokku. "Kas ta siis käib teie juures ka?!"

Viivi on masikiballil gloobusena. Keegi noormees hakkab teda eest ja tagant uurima.

"Noormees," ütleb Viivi, "mis teie endale lubate! Teie ei tohi mind niimoodi käperdada."

"Vabandage," ütleb noormees, "ma otsin oma sünnikohta."

Ernst Jaaksoni äraoleku tõttu New Yorgist aktsepteeriti tema asendajana konsul Aksel Linkhorst, kes ka piduliku sündmuse juures viibis koos Washingtoni diplomaatliku korpuse liikmetega.

Ehitusmomsi kompensatsioon

Laiendatud võimalused seoses grupiehitusega

Valitsus on otsustanud, et korteriehituste juures kehtivat enamväärtuse maksu redutseeritud kompensatsiooni antakse ka uusehitatud üheperekonna majadelt grupiehituses kus on vähemalt 10 maja ning mis on valmis ehitatud ajavahemikul jaanuar-november 1973. Eeldusena kehtib mh. et kompensatsiooni antakse vähemalt kolmandikule hoonetest grupiehituses vastavalt varem kehtinud määrustele.

Uued määrused jõustuvad septembri lõpus 1974. Kompensatsiooni antakse sellele, kes siis omab maja. Seetõttu saab sooviavaldust sisse anda kõige varem siis, kui määrused jõustuvad.

Uus informatsioonivoldik on alates oktoobri keskpaigast 1974 saadaval lääni korterikomisjonides, läänivalitsustes, kommunaalkontorites ja enamuses äri — ja hoiupankades. Samas saadaval ka sooviavalduse-blanketid. Vastavalt varasematele määrustele, mis praegugi veel kehtivad, antakse kompensatsiooni eeldusel

- ☐ et tegemist on uusehitusega, ümberehitusega või juurdeehitusega.
- ☐ et hoonet kasutatakse või hakatakse kasutama paikse elukorterina — seega mitte vabaaja-majana.
- ☐ et ehitustööd lõpetatakse kas 1974. a. jooksul või — kui neid alustatakse 1974. a. vältel — aastal 1975. Kui tegemist on üheperekonna elamu uusehitusega, mis lõpetati detsembris 1973, antakse redutseeritud summa.
- ☐ et sooviavaldaja omab maja kui tööd lõpetatakse.

NB! Ühe- või kaheperekonna elamute juurdeehitusel või ümberehitusel peab maksumus olema vähemalt 25.000:—. Mitme-perekonna majade juures on piiriks 50.000:—.
Sooviavaldust tohib sisse anda kõige varem siis kui ehitustööd on lõpetatud.

RSV RIKSSKATTEVERKET

Sepp Högholmsg- 31

Vaba eestlaskonna informatsioonileht

EESTI PÄEVALEHT

Ilmub kolmapäeviti ja laupäeviti

Televisiooniprogramm

TV Lördag

Suomenkieliset ohjelmat:
Finskspråkiga program:
9.30 Tapahtumia. Aktuellt magasin för finskspråkiga.
10.00 Ne klusaa eller Mobbning i skolan.
10.20—11.00 Kullankaivajien ruskaretki, väri, eller Guldgrävarnas höstutflykt. Färg. På utfärd till Lemmenjoki — Finlands Klondyke.
17.10 Por favor! Färg. Spanska för nybörjare.
17.30 Aktuellt i veckan. Färg. Textat.
17.55 Helgmålsringning från Norrfällsvikens fiskarkapell i Ångermanland. Färg.
18.00 TV-nytt och väder.
18.05 Gråtrutens privatliv. Färg.
18.30 Naturrutan. Färg.
19.00 Benny och Marie. Färg. Novellfilm av Peter Schildt efter en novell av Maud Preuterswärd.
19.30 Kalendern. Färg.
19.30 Amerika. Färg. Den engelske författaren och BBC-reportern Alistair Cooke berättar Amerikas historia från Columbus tid och fram till våra dagar. 1. Det första mötet.
20.20 Med en gnutta flax. Färg. Musikalisk frågelek med Lennart Swahn och revyfolk från hela landet. Artister: Reg Jackson och Lars Amble.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35—22.45 Madigan — amerikansk detektivserie med Richard Widmark. Färg. 4. Operation Park Avenue.

TELEVISION 2

15.55 Dokument utifrån. Färg.
16.35 Onedin-linjen. Färg. 3. Ekon från det förgångna.
17.25 TV-nytt och väder.
17.30 Bulleribock. Färg.
18.00 Sant och sånt. 4. Om "toa" före och efter, om heta och röda trådar, sug och blås och om teater på kul.
18.30 Carries krig. Färg. Engelsk serie efter en bok av Nina Bawden. Första delen.
I rollerna: Juliet Waley, Andrew Tinney, Tim Coward, Avril Elgar, Aubrey Richards.
19.00 På äldre dar. Färg. Information och förströelse för vuxet folk. Värd: My Persson.
19.30 Rapport med väder.
20.00 Leoparden. Färg. Engelsk språkig version av den italiensk-franska långfilmen från 1962 efter Giuseppe Tomasi de Lampedusas roman. Regi: Luchino Visconti.
Medverk. Burt Lancaster, Claudia Cardinale, Alain Delon.
22.35 TV-nytt och väder.
22.40—23.25 Lördagsnöjet: Höstlingon. Färl. **Magnus Härenstam, Monica Törnell, Gunilla Åkesson och Göran Fristorp.**

TV Söndag

9.40 Por favor! Färg. Spanska för nybörjare.
Suomenkieliset ohjelmat:
Finskspråkiga program:
10.00 Uutisvilkko eller Nyhetsveckan.
10.30 Puolipälvän aika. Keski-Ikäisten ryhmällä on omat pulmansa. Vid livets middagshöjd. Om medelåldern och dess problem.
11.00—12.15 Gudstjänst. Färg. Helgelsemöte från Frälsningsarmén. Östra kåren i Göteborg. Mötesledare: kapten Gunnar Nilsson. Horn- och strängmusikkårer.
14.30 Fokus. Färg. Textat.
15.00—15.30 Bygd i förvandling — Slagnäs. Färg. Vi får följa arbetet i en av de drygt 500 studiecirklar som under förra studieåret var engagerade i den regionala kursen Bygd i förvand ing, Norrbotten. Textat.
15.45—16.00 Snille Blixt tar en kurva Färg.
16.10 Arvingarna — engelsk serie. Färg. 2. De nygifta.
17.00 Spelöppning Helgdagsrock med engelska Amazing Blondi och SR:s Symfoniork. Dir. Gustaf Sjökvist. Värd: Erik afichtelius. Färg.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt och väder.
18.05 Kärlek — kortfilm av Vlatko Gilic. Färg.
18.30 Människan, miljön och resurserna. Färg. Forskare från olika länder på ett Nobelsymposium i Stockholm. Reporter: Bengt Feldreich.
19.00 Målaren Evert Lundquist. Färg. Medverk. Evert Lundquist och Ulf Linde.
19.30 Sjung med Egon. Färg. Gäster: Stockholms Spårvägars damkör.
19.50 Tapper och kärlekskrank. Färg. Inledning till Den rasande Roland.
19.55 Den rasande Roland. Första delen av fem i en italiensk serie om den kärlekskranke Rolands kventyr med riddare, sköna kvinnor och förtrollade palats.
I rollerna: Massimo Foschi, Mariangela Melato, Edmonda Aldini, Ottavia Piccolo, Marilu Tolo, Claudia Giannotti, Paola Gassmann, Vittorio Sanipoli, Grazia Maria Spina.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35 Sportspegeln.
22.15—22.20 Vardagslagen. Färg. Vad bör man tänka på när man köper ett hus? Textat.

TELEVISION 2

9.55 Stäm gitarren. Färg.
10.00—10.30 Kom loss — spela med oss! Färg.
16.40 Lasse, Lilian, Agneta, Stig, Ingrid — film från en skola för psykiskt utvecklingsstörda.
17.25 TV-nytt och väder.
17.30 Broster Broster — serie av Lasse Forsberg. Färg. 2. Den tomma sängen.
Medverk. Carl Gustaf Lindstedt, Claire Wikholm, Åsa Österman, John King.
17.50 Doktor Krall. Färg. Serie av Håkan Alexandersson och Carl Johan de Geer. 2. Till Afrika!
Medverk. Erik Appelgren och Krister Broberg.
18.00 Natur runt en gård. Färg. 20. Om sommaren.
18.30 Lars. Färg. Filmserie av Matthiesen. 2. Pappa bara tror att han kan.
Medverk. Jonas Bjhrkman, Sonja Karlsson-Lund, Rolf Larsson, Barbro Jansson, Mats Lund, Lennart Gregor, Leif Furhammar.
19.00 En resa genom jordens största stad. Tetsuo Nagano på hans resa i Tokyos tunnelbana. Program av Stig T. Karlsson, Lasse och Lisa Berg och Ulf Hultberg.
19.25 Vardagslagen. Färg. Vad gör man när man hyr ut sin lägenhet i andra hand och inte vill mista den?
19.30 Rapport med väder och sport.
20.10 En värld i krig. Färg. Engelsk serie om andra världskriget. 4. Operation Barbarossa.
21.00 Musikkväll i Tvåan från Malmö. Färg. Hur den andliga sången och musiken kan fungera på lyssnare som inte berörs av det rent religiösa innehållet. Programledare är Marianne Söderberg.
22.00—22.05 TV-nytt och väder.

TV Måndag

Skol-TV:
9.00—9.10 Switch on! åk 3. Lågstad.
9.20—9.40 I Nordamerika, åk 6. Färg. 3. Greenville, Mississippi.
9.45—9.55 Människan, djuren, naturen, åk 3. 3. Rädda naturen.
10.10—10.30 Klotet 1, åk 1—3. Färg. 1. Ensamhet — vänskap.
12.20—12.40 På Gotland och Öland, åk 4.
12.45—13.00 Musik 6, åk 6. 1. Asiatisk musik och dans.
14.30—14.50 Lärarprogram: Samverkan förskola—lågstadium, åk 1—3. 2. Samverkan men hur?
16.30—17.00 Halvfem: Just det. En annorlunds pekbok.
Så här gör man i trafiken. . . Del 4: Kom-ihåg-vägen till lekis.
Fantastica. Om en målare och hans hund.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt, väder.
18.05 Elefantpojken. Färg. 5. Vildsvinsjakten.
18.30 Sveriges magasin. Färg.
19.30 Efter min nibb. Färg. Lasse Dahlqvist samtalar i ord och ton med Lasse Holmqvist.
20.15 Det är söndagseftermiddag, min bror springer på åkern. Färg. Pjäs av Per Gunnar Evander, som här också begår sin regidebut.
Medv: Jan-Olof Strandberg, Barbro Hiort af Ornäs, Göran Adolfsson, Gunilla Ohlsson-Larsson.
21.00 Aktuellt, väder.
21.30 TV-nytt.
21.35—22.35 Shahens "Vita revolution". Färg. Vem tjänar och vem förlorar på den så kallade vita revolutionen i Iran? Västtyskt reportage om det kungliga enväldet och förtrycket.

TELEVISION 2

17.25 TV-nytt och väder.
17.30—18.00 Åsa Gåsa Klinga. Färg. Marie Selander och Finn Zetterholm sjunger visor.
19.20 Regionalnytt.
19.30 Rapport med väder.
20.00 Om "om" för stora. Färg.
20.10 Vardagslagen. Färg. Vad gör man med en besvärlig granne?
20.15 Hur använder du TV? Hur använder TV dig? Färg. Av Lars Krantz. I det här programmet kommer en familj från Hagfors till tals. I några spelscener medv. Lisskulla Jobs, Leif Furstenberg och Inga Alenius.
21.00 Lasse liten världen är så stor. Det första programmet i en serie på fyra om utvecklingsstörda på institution av Ebbe Glibe, Bo Nellhag, Lars Lundgren, Henny Bager och Johnny Ljungberg. Lasse är född med en kromosom mer än vi.
21.40 Kvällsöppet — Gary Engman.
22.25—22.30 TV-nytt och väder.

TV Tisdag

Skol-TV:
9.20—9.40 I Nordamerika, åk 6. Färg. 4. Kalifornien.
10.00 Switch on! åk 3. 5.
10.10—10.25 Musik ett, åk 1. 1. Trolla och trumma.
11.00—11.25 Por favor! Färg. Spanska för nybörjare.
Skol-TV:
12.00 Trafik: Händer det dig? Färg. Högstad. och mellanstad.
12.25 Arabvärlden, åk 9. Färg. 2. Algeriet.
12.45—13.05 Barnkunskap: Tidiga skolåren, åk 1, gymn. 1. Johan 10 år.
14.00—14.30 Lärarprogram: Dramatik på högstadiet. Färg.
16.30—17.00 Halvfem: Tisdagskul.
Så här gör man i trafiken. . . För turkiska barn.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt och väder.
18.05 Sportdags: Skolidrott i andra länder. Färg. Del 1: Ungern.
18.20 Fotbollsskolan. Färg. 3. Dribbling.
18.30 Sveriges magasin. Färg.
19.30 Två om kärlek. Färg. 1. En mans berättelse om ett äktenskap, tolkad och återgiven med skådespelare i rollerna av Lennart Olson.
Medv: Thomas Hellbrg och Karin Ekström.
20.00 Klipp till en brud (eller en kille). Färg. Bildkåseri om modet att bära ett mode.
20.25 Vardagslagen. Färg. Hur lånar man pengar billigast? Textat.
20.30 Vetenskap och forskning. Färg. Den internationellt kände fotografen Lennart Nilsson är gäst hos Bengt Feldreich i det här programmet, som handlar om ljus.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35—22.15 Rätten att dö. Färg. Amerikanskt reportage om den livligt omdebatterade dödshjälpen.

TELEVISION 2

17.25 TV-nytt och väder.
17.30—18.00 Åsa Gåsa Klinga. Färg. Marie Selander och Finn Zetterholm sjunger visor.
18.30 Start 3. Färg. Engelsk fortsättningskurs. 1. Are you engaged?
18.45 Stäm gitarren. Färg.
18.50 Kom loss — spela med oss! Färg.
19.20 Regionalnytt.
19.30 Rapport med väder.
20.00 En ny bok. Sven Holm: Sjuk och munter. Den unge danske författaren Sven Holm har i höst för första gången översatts till svenska. Uppläsare Allan Edwall.
20.10 Onedinlinjen. Färg. 4. Amazonflodens fasor.
21.00 Fönster mot TV-världen. Färg. . . . vad tittar man på i andra länder?
21.35 Kvällsöppet — Gary Engman.

TV Onsdag

Skol-TV:
9.20—9.40 Föremålen berättar, åk 4. Färg. 1. Forntidshuset.
9.45—9.55 Människan, djuren, naturen, åk 3. 3. Rädda naturen.
10.10—10.30 Klotet, åk 1—3. Färg. 1. Ensamhet — vänskap.
10.35—10.55 Bildtolkning för mellanstadiet, åk 4—6. 1. Tillsammans med bilder.
11.00 Stäm gitarren. Färg.
11.05—11.35 Kom loss — spela med oss! Färg.
Skol-TV:
12.00 I Latinamerika, åk 6. Färg. 3. Hoppet dör sist.
12.20 Trafik: Händer det dig? Färg. Mellanstad. och högstad.
12.45—13.05 Improvisationer, åk 1—3. 2. Collage-bygge. Gymn.
16.30—17.00 Halvfem: Just det.
Så här gör man i trafiken. . . För grekiska barn.
Saga. Theobvy Kallifatides berättar.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt, väder.
18.05 Vår fantastiska värld. Färg. Arne Weise.
18.30 Sveriges magasin. Färg.
19.30 Två om kärlek. Färg. 2.En kvinnas berättelse om ett kärleksförhållande, tolkad och återgiven med skådespelare i rollerna.
Medv: Sonja Karlsson och Rolf Larsson.
20.00 Om "om" för stora. Färg.
20.10 Djur och växter i Norden. Färg. Om syrsor.
20.30 Spelöppning: Måste man vara duktig för att spela? Färg. Musiker och andra i ett reportage om musikaktivitet och musikundervisning.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35—23.15 Petulia — engelsk film från 1968. Färg. Regi: Richard Lester.

TELEVISION 2

17.25 TV-nytt och väder.
17.30—18.00 Åsa Gåsa Klinga. Färg. Marie Selander och Finn Zetterholm.
19.20 Regionalnytt.
19.30 Rapport med väder.
20.00 Sambizanga. Färg. Pjäs efter en novell av Luandino Vieria.
21.35 Sverige i sameland. Färg. Om samernas slöjd.
21.55 Kvällsöppet — Gary Engman.
22.40—22.45 TV-nytt och väder.

TV Torsdag

Skol-TV:
8.30—8.50 Byggteknik — att bygga från grunden, åk 1—2 i gymn. 1. Den nye byggarbetaren.
9.20—9.40 Resan till Stockholm 1726, åk 6.
9.45—10.05 Klotet 1, åk 1—3. Färg. 1. Ensamhet — vänskap.
10.10—10.30 Föda, kläder, bostäder, åk 4. 2. Bo i samhem eller sorthem.
11.00—11.15 Start 3. Färg. Engelsk fortsättningskurs för vuxna.
Skol-TV:
12.00—12.10 Människan, djuren, naturen, åk 3. 3. Rädda naturen.
12.20—12.40 Vårdkunskap: Ett samtal betyder så mycket, gymn. åk 2.
14.30—14.55 Lärarprogram: Dramatik på högstadiet. Färg.
16.30—17.00 Halvfem: Just det.
Så här gör man i trafiken. . . För finska barn.
Familjen Bark.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt och väder.
18.05 Ventilen. Färg.
18.30 Sveriges magasin. Färg.
19.20 Arvingarna — engelsk serie. Färg. 3. Misstankar.
20.10 Är det så här vi ser ut? Färg. Om folk och deras identitetskort.
20.15 Ana Maria Matute och inbördeskriget. Färg. Ana Maria Matute är författarinna, känd bl a för att ha skrivit inträngande böcker om inbördeskriget.
20.30 Fokus. Färg.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35—22.15 Irak — två freder för en revolution. Färg. Franskt reportage.

TELEVISION 2

17.00 Förskoleprogram: Om katter. Färg.
17.25 TV-nytt och väder.
17.30—18.00 Åsa Gåsa Klinga. Färg. Marie Selander och Finn Zetterholm.
19.wp Regionalnytt.
x9.ep Rapport med väder.
b20.00 Vardagslagen. Färg. Vad gör man när man ångrar ett köp?
20.10 Scener ur ett äktenskap. Färg. Av Ingmar Bergman. Del 5. Analfabeterna.
I rollerna: Liv Ullman och Erland Josephson.
21.00 Tidsbild. Färg. Rapporter, kommentarer, opinioner kring aktuell politik och ekonomi. Programledare: Berndt Ahlqvist och Olle Stenholm.
21.35 Sportnytt.
21.55 Kvällsöppet — Gary Engman.
22.40—22.45 TV-nytt och väder.

TV Fredag

Skol-TV:
8.30—8.50 Fyra epoker — fyra miljöer, gymn. åk 1. 1. Medeltiden.
9.20—9.40 Barnkunskap: Förskoleåren, gymn. åk 1. 1. **Mårten 1 1/2 år.**
10.00—10.10 Switch on! åk 3. 5.
10.30—10.55 Förskoleprogram: Om katter. Färg.
14.30—14.55 Förskoleprogram: Om katter. Färg.
16.30—17.00 Halvfem: Just det.
Så här gör man i trafiken. . . för jugoslaviska barn.
Knasbollarna.
17.25 Tapahtumia. Aktuellt magasin för finskspråkiga.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt och väder.
18.05 Barnjournalen. Färg.
18.30 Sveriges magasin. Färg.
19.25 Doktorn är kär. Färg. England 1960.
I rollerna: Michael Craig, Virginia Maskell, Leslie Phillips, James Robertson, Carole Lesley m fl.
21.00 Aktuellt och väder.
21.30 TV-nytt.
21.35 Under samma tak. Färg. 5. En hisnande historia.
I rollerna: Carroll O'Connor, Jean Stapleton, Sally Struthers, Rob Reiner.
22.00—22.45 Demis Roussos på Olympia. Färg.
17.25 TV-nytt och väder.
17.30 Åsa Gåsa Klinga. Färg. Marie Selander och Finn Zetterholm.
18.00 Tidsbild. Färg.
18.35—19.05 Vem vill bo i ett bryggeri? Färg. Många gamla industribyggnader i landet borde få ett bättre öde än att rivas.
19.20 Regionalnytt.
19.30 Rapport med väder.
20.00 Det är min musik. Lasse Lönndahl underhåller tillsammans med Sonja Stjernqvist och sånggruppen Small Town Singers samt Anders Ekdahls ork.
20.30 Vet ni var? Färg. Beatrice Järås och Bo Wanngård i ett hemligt landskap.
20.35 Capones miljoner. Färg. Engelsk serie. 2. Livsfarligt löfte.
Medv: Glyn Owen, Peter Sallis, Isobel Black, John Thaw, John Brown, Richard Shaw.
21.00 Snille Blixt i mängder. Färg.
21.15 Agneta, dockorna och ångesten. Om utvecklingsstörda på institution. Agneta är döv och kan inte tala, hon meddelar sig med åtbördsspråket.
22.00—22.05 TV-nytt och väder.